

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 5 (5266) 2 лютага 2024 г.

ISSN 0024-4686

Затокі
ціхай
памяці
стар. 6

Льецца
песня
журботная
стар. 12

«Твой
настаўнік —
ТВОЙ ЛЁС...»
стар. 13

«...Кружыцца планета Куляшова»

Малюнак Алега Карловіча.

Толькі пачынаеш згадваць народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова, як у памяці ўсплываюць шмат якія яго творы. І тыя, што даўно сталі хрэстаматыйнымі, і тыя, якія, як кажуць, у кожнага «свае». Аднак, бадай, цяжка знайсці чалавека, які б не ведаў песні «Алеся». Асобныя нават гатовы паўтараць яе ўслед за «Песнярамі». Толькі не ўсе здагадваюцца, што ў аснову яе пакладзены верш «Бывай...»:

*Бывай, абуджаная сэрцам, дарагая.
Чаму так горка, не магу я зразумець.
Шкада заранкі мне, што ў небе дагарае
На ўсходзе дня майго, якому ружавець.*

*Ці помніш першае нясмелае прызнанне?..
Над намі жаўранкам звінеў і плакаў май.
Назаўтра золкае, туманнае святанне,
Суровы позірк твой і мой нямы адчай.*

*Пайшла ты, любая, пад гоман жоўтых сосен,
Пайшла, маўклівая, пад хваль жытнёвых шум,
Туды, дзе гойдала зялёнае калоссе
На сцежках ростані мой адзінокі сум.*

*Пайшла за ціхія, далёкія прасторы
Святальнай зоркай ты, што гасне ў сіняе.
Душы пакрыўджанай гарачыя дакоры
Слязой халоднаю застылі на траве.*

*Пайшла, пакінуўшы мне золкі і туманны,
Палынны жаль смугой ахутаных дарог,
Каб я хвілінны боль і горыч гэтай раны
Гадамі ў сэрцы заглушыць сваім не мог.*

*Пайшла, ніколі ўжо не вернешся, Алеся.
Бывай, смуглявая, каханая, бывай.
Стаю на ростанях былых, а з паднябесся
Самотным жаўранкам звініць і плача май.*

*Бывай, абуджаная ў сэрцы, дарагая.
Твой светлы вобраз панясу я па жыцці.
На ўсходзе дня майго заранка дагарае,
Каб позна вечарам на захадзе ўзысці.*

Шмат хто і не ведае, што гэты верш Аркадзь Аляксандравіч напісаў у 1928 годзе, калі яму было ўсяго 14 гадоў. У сталым узросце дапрацаваў яго, а знакаміты Ігар Лучанок напісаў чудаўную мелодыю. Нічога страшнага ў гэтым няведанні: колькі чудаўных песень жыве ў людской памяці як бы без іх стваральнікаў. Шкада толькі, што з-за гэтага далёка не ўсе ведаюць іх творчасць...

«ЛіМ»-акцэнт

Памяць. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка прыняў удзел у цырымоніі адкрыцця Мемарыяльнага комплексу ў памяць аб мірных жыхарах СССР — ахвярах нацысцкага генацыду ў гады Вялікай Айчыннай вайны. «Цана Вялікай Перамогі — наш агульны боль. Агульны для ўсіх народаў, прыгавораных гітлераўскай Германіяй да смерці. Беларусы адчуваюць яго, як ніхто іншы», — адзначыў падчас урачыстасці Кіраўнік дзяржавы. Мемарыял узведзены ў Гатчынскім раёне Ленінградскай вобласці. Тут у гады вайны праходзіў другі рубж Чырвонагвардзейскага ўмацаванага раёна. У аснове мемарыяла — стэла, на вяршыні якой размешчана фігура жанчыны з дзецямі, што пераклаецца з вобразам Радзімы, устаноўленай на Пискароўскіх могілках. Каля падножжа мемарыяла запалены Вечны агонь. Вакол яго на розных мовах высечаны назвы канцлагераў і 150 скульптурных кампазіцый, створаных на аснове гісторыі рэальных людзей і фатаграфій. Гэта постаці мірных жыхароў, забітых фашыстаў.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў дзеячоў навукі, работнікаў навукова-даследчых інстытутаў і ўстаўнаў вышэйшай адукацыі з Днём беларускай навукі: «Менавіта вучоныя прадвызначаюць імкліваю дынаміку сучаснай эпохі. Таму вы першымі павінны даваць адказы на ўсе выклікі, якія час ставіць перад краінай. Распрацоўкі айчыннай навукі былі і застаюцца залогам якасці нашага жыцця, а абнаўленне тэхналогій і ўкараненне інавацый ва ўсе сферы дзейнасці садзейнічаюць сацыяльна-эканамічнаму развіццю Беларусі. Працай многіх пакаленняў вучоных і спецыялістаў створана магутная навуковая і вытворчая аснова, што дае магчымасць дзяржаве паспяхова вырашаць актуальныя задачы эканомікі, сацыяльнай і абароннай сфер, у поўнай меры забяспечваючы суверэнітэт і нацыянальную бяспеку».

Практ. Нацыянальная бібліятэка дала аддалены доступ да лічбавых копіяў документаў з яе фондаў у рамках праекта па стварэнні аўтаматызаванай сістэмы «Электронная бібліятэка Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі». Ён рэалізуецца ў некалькі этапаў. На першым у анлайн-прасторы сталі даступныя кніжныя выданні, аўтарэфераты дысертацый і дысертацыі, ноты, плакаты, эстампы, паштоўкі і іншыя выяўленчыя матэрыялы. У адпаведнасці з Законам Рэспублікі Беларусь «Аб аўтарскім праве і сумежных правах» матэрыялы прадстаўлены ў адкрытым і абмежаваным доступе. Документы ў адкрытым доступе можна праглядаць у любым зручным месцы і спампоўваць у фармаце pdf. Документы з абмежаваным доступам можна праглядаць у чытальных залах бібліятэкі або атрымліваць іх фрагменты з дапамогай службы электроннай дастаўкі документаў. Колькасць матэрыялаў, прадстаўленых у аўтаматызаванай сістэме «Электронная бібліятэка Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі», пастаянна павялічваецца.

Вернісаж. Фондавая выстаўка «Беларуская скульптура XVII—XVIII стагоддзяў» адкрылася ў выставачным корпусе Нацыянальнага мастацкага музея. Так, прадстаўлена больш за 80 твораў з калекцыі НММ. Каля 20 скульптур былі адрэстаўраваны спецыяльна для гэтай выстаўкі. Некаторыя з іх упершыню будуць прадстаўлены шырокаму гледачу. Для многіх работ былі ўдакладнены атрыбуцыйныя звесткі. Экспазіцыя будзе працаваць да 7 красавіка. Куратарам выступае Станіслаў Чавус, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела старажытнабеларускага мастацтва.

• Выстаўку «Vita Rerum: жыццё і партрэты рэчаў» адкрылі днёмі ў галерэі «Арт-Беларусь». Кіраўнік праекта — Аляксандр Зінкевіч. Змест экспазіцыі склалі больш за 70 твораў жывапісу і графікі з карпаратыўнай калекцыі Белгаспрамбанка, Нацыянальнага мастацкага музея, Беларускага саюза мастакоў і прыватных калекцыяў. Сярод аўтараў — Леанід Шчамялёў, Валяр’яна Жолтак, Віталь Цвірка, Міхал Кікоін, Пінхус Крэмень, Яўсей Майсеенка, Міхал Сеўрук, Святлана Каткова, Віктар Сахненка, Мікалай Залозны, Сяргей Цімохаў, Аляксандр Дзямідаў, Алесь Скарабагата, Аляксандр Барташэвіч і іншыя. Выстаўка «Vita Rerum: жыццё і партрэты рэчаў» будзе працаваць да 17 сакавіка.

Музей. З 12 лютага да 29 сакавіка ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы будзе праводзіцца музейна-педагагічная праграма «Гуканне вясны» для дзяцей ад 5 да 11 гадоў. Наведальніцаў чакаюць песні, карагоды, забавы, майстар-класы, інтэрактыўная віктарыя «Пазнай галасы птушак» і іншыя цікавосткі. Арганізатары нагадваюць: папярэдні запіс абавязковы.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Творчыя клопаты

На пасяджэнні Прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі, якое прайшло 26 студзеня ў ДOME літаратара, былі абмеркаваны актуальныя пытанні развіцця і дзейнасці творчай арганізацыі.

Пачатак года — час падвядзення вынікаў зробленага за мінулы перыяд і складання планаў на будучыню. З дакладам аб справах да чацвярты работ аддзяленняў СПБ за 2023 год выступіў старшыня грамадскага

аб’яднання Алесь Карлюкевіч. Ён жа пазнаёміў прысутных з планам работ на бягучы год і расказаў аб мерапрыемствах, прысвечаных 90-годдзю Саюза пісьменнікаў Беларусі і правядзенні юбілейных урачыстасцей у чэрвені 2024 года.

Рыхтуецца пісьменніцкая арганізацыя і да XXXI Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу, правядзенне якой плануецца 14—17 сакавіка. Літаратары з усёй Беларусі будуць прымаць у галоўным

кніжным мерапрыемстве краіны актыўны ўдзел. Гэта і выступленні на розных пляцоўках, і прэзентацыі, і творчыя сустрэчы, і традыцыйны ўжо ў выставачныя дні «паэтычны» аўтобус.

На пасяджэнні Прэзідыума былі абмеркаваны і іншыя пытанні, якія хваляюць творцаў. Сярод іх — работа з маладымі літаратарамі, выступленні пісьменнікаў у бібліятэках краіны і іншыя.

Алесь ЦІМАФЕЕЎ

прыняты ў СПБ

Пётр Пятровіч ЖАЎНЯР-ВІЧ. Нарадзіўся ў 1969 годзе ў в. Азярэц Вілейскага раёна Мінскай вобласці. Скончыў Мінскі радыётэхнічны тэхнікум, філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Кандыдат філалагічных навук. Працуе рэдактарам аддзела часопіса «Польмя». Аўтар манаграфій «Публіцыстычны дыскурс Уладзіміра Караткевіча», «Рэдагаванне твораў Уладзіміра Караткевіча: сігніфікацыя і экстралінгвістыка», зборніка вершаў «Расторгана прастора» і інш.

Кацярына Аляксееўна ІГНАЦЮК (Каламіцкая). Нарадзілася ў 1981 годзе ў Гродне. Скончыла факультэт спецыяльнай адукацыі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка. Працуе дэфектолагам. Друкавалася ў калектыўных зборніках «Современный дух поэзии», «Русь моя», «На Нёманскай хвалі», аўтар зборнікаў паэзіі «Нет никого кроме него», «Женщина в красном».

Ірына Сцяпанаяўна ФАМІНА. Нарадзілася ў 1969 годзе ў в. Урбанаяўка Старадарожскага раёна Мінскай вобласці. Скончыла факультэт бібліяказнаўства і бібліяграфіі Мінскага інстытута культуры. Працуе загадчыкам аддзела абслугоўвання Брэсцкай цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна. Друкавалася ў альманаху «Берасцейская скарбніца», калектыўным зборніку «Осенний букет», часопісах «Новая Немига литературная», «Алеся», «Метаморфозы». Аўтар кнігі эсэ «Мимолётность».

конкурсы

«Папярковы бусел» запрашае ў палёт

Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі і штотыднёвік «Літаратура і мастацтва» запрашаюць да ўдзелу ў рэспубліканскім гумарыстычным конкурсе «Папярковы бусел».

Ён праводзіцца трэці раз з мэтай папулярызацыі сучаснай беларускай літаратуры, а таксама пошуку і заахвочвання аўтараў, якія працуюць у гумарыстычным жанры.

На конкурс прымаюцца раней нідзе не надрукаваныя работы аўтараў, не маладзёжныя за 18 гадоў, грамадзян Рэспублікі Беларусь, на дзевю мовах (беларускай ці рускай). Не прымаюцца творы, што занялі прызавыя месцы ў іншых творчых конкурсах, а таксама творы аўтараў, якія атрымалі Гран-пры мінулых сезонаў конкурсу «Папярковы бусел».

Работы прымаюцца з 13 лютага да 10 мая 2024 г. у намінацыях: проза (аповяданне, абразкі, афарызмы) да 10 000 знакаў; паэзія (байка, пародыя, верш).

На электронны адрас Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ tatiana.demidovich@gmail.com разам з творам патрэбна даслаць кароткую біяграфію, дату стварэння твора, кантактныя даныя.

Вынікі будуць абвешчаны падчас святкавання Дня беларускага пісьменства ў Івацэвічах. Аўтар, які атрымае Гран-пры, будзе ўзнагароджаны памятнай статуэткай, граматай і прызам, тры лаўрэаты — памятнымі дыпламамі і бясплатнай падпіскай на тры месяцы на «ЛіМ». Спяшайцеся ўдзельнічаць!

Да берагоў дружбы

З 1 лістапада 2023 да 29 лютага 2024 года адкрыты прыём заявак на ўдзел у IX Міжнародным маладзёжным фестывалі-конкурсе паэзіі і паэтычных перакладаў «Берагі дружбы». Сярод суаснавальнікаў фестывалю-конкурсу — Саюз пісьменнікаў Расіі, Саюз пісьменнікаў Беларусі, Міжнародны саюз пісьменнікаў і майстроў мастацтваў.

і Таганрогскага інстытута імя А. П. Чэхава.

Для ўдзелу ў фестывалі-конкурсе запрашаюцца аўтары ва ўзросце ад 18 да 35 гадоў, а таксама сталія аўтары ў катэгорыі «Настаўнік» ад 36 гадоў незалежна ад нацыянальнасці, месца пражывання, грамадзянства, якія пішуць на мовах народаў Расіі і свету.

У асноўную праграму фестывалю-конкурсу «Берагі дружбы» ўключаны дадатковыя намінацыі:

1. «Заваяваная вышыня». Прымаюцца аўтарскія творы настаўнікаў і ўдзельнікаў конкурсу, прысвечаныя Вялікай Айчыннай вайне, прырыву Міус-фронту і вызваленню Растоўскай вобласці і Данбаса, спецыяльнай ваеннай аперацыі на Украіне, не больш за 120 радкоў.

2. «Прысвячэнне Л. Ю. Северу». Прымаюцца аўтарскія творы настаўнікаў і ўдзельнікаў конкурсу,

прысвечаныя памяці нязменнага кіраўніка, натхняльніка і аднаго з заснавальнікаў культурна-адукацыйнага праекта «Берагі дружбы», без абмежаванняў па памеры.

Заяўкі для ўдзелу ў асноўных і дадатковых намінацыях прымаюцца ў электронным выглядзе на e-mail: berega.druzhyby@mail.ru

Правядзенне фінальнага этапу «Берагоў дружбы» адбудзецца 2—4 жніўня 2024 года ў рамках аднайменнага Міжнароднага фестывалю нацыянальных культур на тэрыторыі Растоўскай вобласці. Лекцыі і семінары ва Усерасійскай адкрытай школе паэтычных перакладаў па праграме дадатковай адукацыі «Спецыфіка перакладаў паэтычнага тэксту» будуць праведзены з 5 да 7 жніўня 2024 года.

Дадатковая інфармацыя на сайце berega-druzhyby.rf і па тэлефоне: +7988 580-03-11

прэзентацыі

Цяжкія дарогі жыцця

Прэзентацыя мемуараў народнага пісьменніка Мікалая Мікалая Чаргінца прайшла ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Падчас мерапрыемства пісьменнік прадставіў гледачам чатыры кнігі з цыкла аўтабіяграфічных раманаў «Цяжкія дарогі жыцця». Асаблівая ўвага — двум апошнім тамам, у якія ўвайшлі ўспаміны з 1940-х да 1990-х гадоў. Аўтар таксама прыадкрыў заслону таямніцы і расказаў, пра што будзе наступная кніга, якая выйдзе ўжо сёлета.

Мікалай Чаргінец.

Я асабіста ад афганцаў чуў гісторыі пра тое, як Мікалай Чаргінец ратаваў людзям жыццё.

На мерапрыемстве кожны ахвотны мог азнаёміцца з тэматычнай выстаўкай, у якой былі прадстаўлены матэрыялы з фондаў бібліятэкі аб жыццёвым і творчым шляху Мікалая Чаргінца, а таксама рэдкія экзэмпляры кніг з асабістага архіва аўтара.

Лізавета ГОЛАД,
фота Віктара ІВАНЧЫКАВА

— У ёй я пішу пра перыяд развалу Савецкага Саюза: цяжкі час, крытычны стан краіны, развал эканомікі, людзі на вуліцах бурляць, патрабуючы заробку і працы, заводы стаяць... Тады мы і пазнаёмліся з Аляксандрам Рыгоравічам Лукашэнкам. Я на той момант не верыў, што малады хлопец з вёскі зможа дапамагчы беларусам. І памыліўся. З яго энергіяй і выключным талентам удалося гэта зрабіць. Буду пра гэта пісаць.

Генеральны дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Вадзім Гігін распавёў, што пазнаёміўся з творчасцю Мікалая Іванавіча вельмі даўно, і адзначыў:

— Ён пражыў некалькі жыццяў, перажыў вайну, сябраваў з сям'ёй Гагарына, у складзе футбольнай каманды трапіў у разбураны Пхеньян і бачыў Кім Ір Сена, затым перайшоў у крымінальны вышук і першым з кіраўніцтва прыехаў на месца трагічнай гібелі Пятра Машэрава.

стасункі

«Далягляды» башкірскіх паэтаў

Усё пашыраюцца літаратурныя сувязі Беларусі і Башкартастана. Гэтакім спрыяе і перакладчыцкая актыўнасць беларускіх мастакоў слова. Вось і цяпер для штогадовага альманаха перакладаў твораў паэтаў і празаікаў свету на беларускую мову «Далягляды 24» рыхтуецца вялікая падборка башкірскай паэзіі.

Хананавай пераўвасобіла на беларускую мову вядомая паэтка і перакладчыца Іна Фралова.

Некаторы час назад у кніжнай серыі «Сябрына: паэзія народаў Расіі» пабачыла свет кніга «Карэнні сілу берагуць». Паэт Віктар Шніп прапанаваў беларускаму чытачу ў сваіх перакладах творы многіх расійскіх паэтаў, якія працуюць у нацыянальных літаратурах. Сярод іншых у гэтым зборніку былі прадстаўлены вершы Шайхзады Бабіча, Мустая Карыма, Зулфіі Хананавай.

Апошнім часам башкірскую паэзію на беларускую мову перакладаюць не толькі Іна Фралова, Віктар Шніп, але і Святлана Быкава, Рагнэд Малахоўскі, Генадзь Аўласенка. Такія творчыя актыўнасці не могуць не радаваць. Яны, несумненна, паспрыяюць з'яўленню новых кніг башкірскіх аўтараў у Беларусі, новых публікацый іх твораў на старонках беларускіх літаратурна-мастацкіх перыядычных выданняў — у газеце «Літаратура і мастацтва», часопісах «Польмя», «Маладосць».

Раман СЭРВАЧ

Творы Ларысы Абдулінай, Гульназ Кутуевай, Равіля Шамаса, Зулфіі

між іншым

Падарыць веру

Адна з крыніц папаўнення кніжных фондаў Астравецкай раённай бібліятэкі зрабілі прыемныя сюрпрызы — айцец Георгій Савіцкі, настацель царквы святых апосталаў Пятра і Паўла, падарыў устаноўце кнігі праваслаўнай тэматыкі і параіў чытаць як мага больш літаратуры, якая вучыць дабру і міласэрнасці.

Дырэктар бібліятэкі Наталля Ачарэтава падзякавала айцу Георгію за цікавыя выданні, а таксама за дар, які нападунне сэрцы людзей святлом веры, надзеі і любові да бліжняга. Яна выказала ўпэненасць, што падароныя царквой кнігі знойдуць свайго чытача.

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ
Фота даслана аўтарам

імпрэзы

3 летапісу Лідчыны

На сустрэчы літаратурнага аб'яднання «Суквецце» пры «Лідскай газеце» 24 студзеня ў Лідскай раённай бібліятэцы імя Янкі Купалы прайшла прэзентацыя кнігі Аляксандра Мацулевіча «Бронзавы Гедымія: лідскія рыфманаваныя мініяцюры». На вечар памяці паэта і журналіста прыйшлі сваікі, сябры, пісьменнікі, усе, хто яго добра ведаў. Успаміналі таленавітага журналіста яго калегі: Кацярына Серафіноўна, Станіслаў Суднік, Алена Несцерава, Ганна Гайдукевіч, Уладзімір Каспяровіч.

Першы раздзел кнігі — свайго роду вершаваны летапіс (далёка не поўны) падзей 1941—1945 гадоў на Лідчыне. Тут адлюстраваны і акупацыя немцамі Лідскага краю, і масавае знішчэнне фашыстамі мірнага насельніцтва, і падпольны і партызанскі рух, і доўгачаканае вызваленне Ліды, і некаторыя больш познія падзеі. Асаблівасцю выдання стала наяўнасць некалькіх вершаў для дзяцей. У кнізе шырока выкарыстаны жанр прыпеўкі.

Кацярына САНДАКОВА

У свеце чароўных гукаў

Сябры аб'яднання «Астравецкай зямлі гала-сы» чарговы раз сабраліся ў сценах раённай бібліятэкі, каб падзяліцца творчымі навінкамі, расказаць пра свае перамогі і проста пачытаць і абмеркаваць вершы.

Нядаўна мясцовыя творцы завіталі на музычна-літаратурную імпрэзу «У свеце чароўных гукаў». Аляксандр Марозаў, кіраўнік аб'яднання, падзяліўся ўражаннямі ад удзелу ў прэзентацыі зборнікаў патрыятычнай паэзіі ў Маскве. Капіталіна Пятроўская, Святлана Еўтушэнка, Ванда Радзевіч, Аляксандр Марозаў, Тарэса Варановіч дэкламавалі свае вершы. Гучалі таксама песні ў аўтарскім выкананні Міхаіла Клусевіча. Мастачка Тарэса Варановіч прэзентавала ўсім прысутным уласныя пейзажы.

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ

«ЛіМ»-люстэрка

Майстар-класы па стварэнні гравюры, прэзентацыя «Славянскага базару», «Караоке з зоркай» і іншыя праекты ўвайшлі ў культурную праграму Дзён Віцебскай вобласці на ВДНГ у Маскве, перадае БелТА са спасылкай на начальніка ўпраўлення культуры Віцебскага аблвыканкама Пятра Падгурскага. Працаваць у выставачным комплексе будуць больш за 50 артыстаў паўночнага рэгіёна. На шасці вітрынах ужо прадэманстраваны розныя напрамкі і эпохі культуры Віцебшчыны. Рэгіён прадстаўляе сваю экспазіцыю ў павільёне «Рэспубліка Беларусь» на ВДНГ да 26 лютага. Запланаваны дзгуставы прадукцыі прамысловых прадпрыемстваў, прэзентацыі турыстычнага патэнцыялу вобласці, канцэрты, гульнівыя інтэрактывы і майстар-класы майстроў народных мастацкіх рамёстваў.

Тэатральныя калектывы з Беларусі прыехаў павіншаваць з 65-годдзем Новасібірскай музычнага тэатра, які з'яўляецца рэкардсменам па колькасці прэмій «Залатая маска» сярод рэгіянальных тэатраў Расіі. Артысты выступяць сёння на святочнай праграме. Так, сярод удзельнікаў — дэлегацыі з Ташкенцкага тэатра оперы, Бакінскага тэатра оперы і Мінскага музычнага тэатра. Акрамя акадэмічных выступленняў артыстаў на канцэрце таксама будуць выкананы гумарыстычныя нумары і нумары-прысвячэнні, дадае «ИТАР-ТАСС».

Нядаўна на сайце Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны стала даступна для прагляду віртуальная выстаўка «Салют над Нявой», прымеркаваная да 80-годдзя поўнага вызвалення Ленінграда ад фашыскай блокады. Праект паказвае храналогію падзей з пачатку абароны Ленінграда ў ліпені 1941 года да святочнага салюту ў гонар поўнага зняцця блокады 27 студзеня 1944 года. У экспазіцыю ўвайшло больш за сто пераведзеных у лічбавы фармат матэрыялаў з фондаў Музея Перамогі, якія занавалі сцэны з жыцця блокаднага горада. Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны — партнёр Музея Перамогі ў рамках Міжнароднага праекта «Эргатарыя Перамогі», які аб'ядноўвае 250 музеяў і ваенна-гістарычных цэнтраў Расіі і замежных краін.

Адкрыта рэгістрацыя на XX Міжнародную кнігазнаўчую чытанні, якія пройдуць 18—19 красавіка ў Нацыянальнай бібліятэцы. Традыцыйна праблемнае поле канферэнцыі будзе ўключыць пытанні гісторыі кніжнай культуры ад старажытнасці да сучасных тэндэнцый развіцця. Як адзначаюць арганізатары, штогадовыя міжнародныя кнігазнаўчыя чытанні спрыяюць наладжванню навуковага дыялогу і супрацоўніцтва паміж даследчыкамі розных краін, даюць магчымасць падзяліцца вынікамі навуковых дасягненняў, садзейнічаюць выпрацоўцы аптымальна эфектыўных падыходаў для вырашэння насальных праблем і натхняюць удзельнікаў на ўвасабленне новых ідэй і праектаў.

Канцэрт кітайскай народнай музыкі на старажытных інструментах адбыўся ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Праграма «Старажытныя музычныя творы са старажытнай літаратуры» была прысвечана Кітайскаму Новаму году — надыходзячым Святу Вясны. Арганізатарамі мерапрыемства сталі Міністэрства культуры і турызму КНР, Пасольства Кітая ў Беларусі, Міністэрства культуры Беларусі, удакладніе БелТА.

Акцёр Мэцью МакКонахі вяртаецца на вялікі экран, інфармуе Deadline. Акцёр выканае галоўную ролю ў праекце «Зніклы аўтобус». Дзеянне разгорнецца ў ахопенай ляснымі пажарамі Каліфорніі. Кіроўца школьнага аўтобуса Кевін МакКей і настаўніца Мэры Людвіг павінны выратаваць дзяцей, якія знаходзяцца ўнутры салона. Рэжысёрам стужкі выступіць Пол Грынгрэс, вядомы па праекце «Ультыматум Борна». Фільм будзе заснаваны на кнізе Ліззі Джонсан «Paradise: One Town's Struggle to Survive an American Wildfire». Лаўрэат «Оскара» Мэцью МакКонахі апошні раз з'яўляўся ў кіно ў 2019 годзе («Джэнтльмены», «Пляжны гультай»). Цяпер ён працуе над новым камедычным серыялам з Вудзі Харэльсанам для Apple TV+.

Навукоўцы пасля шматгадовых даследаванняў змаглі высветліць асобы людзей з трох грабніц, якія належалі сям'і Аляксандра Македонскага. Паводле новых звестак, там ляжаць астанкі бацькі, мачачы, зводных братоў і сына Аляксандра, паведамляе «МИР 24». Грабніцы размешчаны ў Вялікім кургане Вярціна на поўначы Грэцыі. Яны былі знойдзены ў 1977 годзе і ўнесены ў спіс Сусветнай спадчыны ЮНЕСКА. Навукоўцы адзначылі, што ў іх захаваліся багаты набор пахавальных прылад. Не было сумневаў, што косткі належалі бліжнім сваякам палкаводца, але дакладна вызначылі толькі цяпер.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Жыццё і перспектывы кніжніцы з правінцыі

Можна смела сцвярджаць: цэнтральная раённая бібліятэка невялікага горада Беразіно на Міншчыне за кароткі час пасля правядзення рамонту і рэарганізацыі будынка ў 2022 годзе стала адным з цэнтраў сацыякультурнага жыцця рэгіёна. Адначасна, што гэтае жыццё і раней не стаяла на месцы, а цяпер завявала на поўную моц. Гутарым пра дзейнасць кніжніцы з дырэктарам установы Наталляй Маеўскай.

— **Наталля Мікалаеўна, з якімі вынікамі завершаны 2023 год, ці радуеце яны і натхняюць?**

— Несумненна, радуе. Прыемны факт: бібліятэка выканалася ўсе нарматыўныя паказчыкі. Напрыклад, па праграме «Культура Беларусі» вызначаны нарматыўны паказчык наведвальнасці, дык вось ён у нас перавыкананы, як і шмат іншых паказчыкаў. Але чытачам сухія лічбы будучы не даспадобы, лепш расказаць словамі, хаця, трэба прызнацца, і словамі ўсяго не раскажаш за раз, варты спыніцца на асобных знакавых падзеях і момантах.

Бібліятэка сёння — гэта не толькі кнігі, жыццё бібліятэкараў не абмяжоўваецца выдачай кніг і перыёдыкі. У нас заўсёды праводзіцца мерапрыемства па розных кірунках, а часам нават і па дзве-тры імпрэзы за дзень. Напрыклад, сумесна з аддзелам ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі мы правялі шмат сустрэч школьнікаў і працоўных калектываў на тэму генцыду беларускага народа ў часы Вялікай Айчыннай вайны. Таксама арганізавалі вялікае мерапрыемства па прафарынтацыі для вучняў 9-х класаў горада з удзелам спецыялістаў сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў Барысава, Мінска і Магілёва. І гэта толькі вяршыня айсберга...

Працягвалася рэалізацыя распрацаваных аддзелам маркетынгу і сацыякультурнай дзейнасці доўгатэрміновых праектаў: шостага школьнага дня для старшакласнікаў «Культура субота», летнія «Чытай — дворык», сацыяльна-культурнага «Горад — гэта мы», інклюзіўнага «Чароўнае святло кнігі» ў партнёрстве з тэрытарыяльным цэнтрам сацыяльнай абароны насельніцтва, краязнаўча-асветніцкага «Краязнаўства для ўсіх і кожнага». Праекты прадугледжваюць нетрадыцыйныя формы масава-асветніцкай агітацыі, прапаганды і выхавання з адметным творчым почыркам, выкарыстаннем монатэатрыялізаваных прыёмаў, маюць ґрунтоўную літаратурна-мастацкую і краязнаўчую платформу і павышаны вобразна-эмацыянальны тонус уздзеяння на аўдыторыю.

Яшчэ мы ўдзельнічалі ў розных святах, напрыклад, на XXII Нацыянальным фестывалі беларускай песні і паэзіі ў Маладзечне прэзентавалі інтэрактыўную пляцоўку «Муза Бярэзіншчыны не пакідае», на якую завіталі міністр культуры Рэспублікі Беларусь Анастас Маркевіч і намеснік старшыні Мінскага аблвыканкама Іван Маркевіч.

— **Патрыятызм, любоў да Радзімы — гэта тэма, якая ніколі не губляе актуальнасці. Як яна гучала ў вас у Год міру і стваральнай працы?**

— Шырокае асвятленне ў бібліятэках Бярэзіншчыны атрымала трагедыя генцыду ў гады вайны. У кожнай сельскай бібліятэчнай установе былі прадстаўлены стэнды «Генацыд: злачыства перад чалавецтвам». У цэнтральнай раённай бібліятэцы на працягу года экспанаваліся выставы-экспазіцыі: «Паміць без тэрміну даўнасці», «Акупацыя — знак бяды». З удзелам пракурора раёна прайшла сустрэча-дыялог старшакласнікаў горада «Мы жывём, каб паматацца».

Да 80-годдзя трагедыі спаленай фашыстамі ў гады вайны разам з жыхарамі вёскі Хатынь у бібліятэках Бярэзіншчыны прайшоў тыдзень памяці «Званы Хатыні — памяці набат». Была прэзентавана карта-схема «Бярэзінскія Гарыні», на якой пазначана 8 спаленых бярэзінскіх вёсак — малых сясядёр Хатыні. Паглядзець на трагедыю праз успрыманне ахвяр і сведак тых падзей, даць сучаснікам адчуць вайну праз драматызм чалавечых лёсаў дазволіў тэатр-рэквіем «Мы з вогненнай вёскі», прадстаўлены старшакласнікам райцэнтра і супрацоўнікамі раённай бібліятэкі.

— **Што было найбольш цікавым, якія падзеі адбыліся ў бібліятэчным жыцці ў 2023 годзе?**

— Навагодні год сталі Першы літаратурны рэгіён-фест «Масты сяброўства» і фестываль беларускай кнігі «Кніжныя гарызонты» пад куратарствам старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктара — галоўнага рэдактара Выдавецкага дома «Звязда» Алеся Карлюкевіча.

Наталля Маеўская.

У Першым літаратурным рэгіён-фэсце ў Беразіно прынялі ўдзел творчыя дэлегацыі ў складзе рэгіянальных літаратураў і бібліятэкараў Барысаўскага, Бярэзінскага, Крупскага раёнаў Мінскай вобласці і Бялыніцкага раёна Магілёўскай вобласці. Была прадстаўлена выстава выданняў «Малюем літарамі вобразы жыцця».

Ганаровымі гасцямі фестывалю беларускай кнігі «Кніжныя гарызонты» ў Беразіно стала прадстаўнічая дэлегацыя вядомых у краіне літаратураў. Праграма прадугледжвала эстафетную трансляцыю творчых сустрэч пісьменнікаў з прыхільнікамі чытання. Даўрэата літаратурных прэмій розных краін, уладальніка медаля К. Сіманова, празаіка і публіцыста Алену Брава запрасілі на сустрэчу са старшакласнікамі на імпрэзу «Ластаўка беларускай літаратуры». Кіраўніка клуба паэтаў і кампазітараў «Жывіца», паэтэсу, дзіцячую пісьменніцу Ірыну Карнаухаву віталі ў час імпрэзы «Укаранаваная талентам». Паэтэса, празаік, перакладчыца, укладальнік чытанкі «Верасок» для юных аматараў мастацкага слова Іна Фралова правяла імпрэзу «Караблік дзяцінства ў кніжным моры». Падчас сустрэчы з чытачамі Алесь Карлюкевіч расказаў пра цікавыя выпадкі з уласнага жыцця і творчыя пошукі, падзяліўся момантамі з краязнаўчай працы, сакрэтамі зборання матэрыялаў для мастацка-дакументальных кніг цыкла «Беларусь праз шкельца гісторыі». Увагу ўдзельнікаў фестывалю прыцягнула выстаўка кніг сучасных беларускіх аўтараў «Суквецце талентаў — суквецце імянаў». Завяршыліся «Кніжныя гарызонты» круглым сталом на тэму «Сучасная беларуская кніга: прырытаты кнігавыдання і прапаганды» з абмеркаваннем сучаснай нацыянальнай канцэпцыі развіцця дзіцячай літаратуры, партнёрскіх стаўленняў бібліятэкараў, выдаўцоў і пісьменнікаў па папулярнасці беларускай кнігі, ролі малых пісьменнікаў у сучасным літаратурным працэсе.

— **Раскажыце, калі ласка, пра творчыя сустрэчы. Гэты сегмент, упэўнены, вельмі цікавы для чытачоў-пісьменнікаў.**

— Творчыя сустрэчы ў нас праводзіцца рэгулярна. Запрашаем на іх не толькі літаратураў, але і кампазітараў, і мастакоў, наогул творчых людзей. Напрыклад, сустрэча «Адданыя роднаму слову, адданыя роднай зямлі», прысвечаная Міжнароднаму дню роднай мовы і 75-годдзю часопіса «Маладосць», прайшла з удзелам таленавітых землякоў — пісьменнікаў, прыхільнікаў роднай мовы: галоўнага рэдактара часопіса «Маладосць» Вольгі Рацэвіч, пісьменніка і журналіста Алеся Бычкоўскага, а таксама Таццяны Каленік — аўтара кнігі «Бабуліны шпулькі», укладальніка альманаха «Сябрына», ілюстратара кніг, дызайнера літаратурна-мастацкіх буклетаў.

Госцем вечара паэзіі «Муза прыходзіць без дазволу» стаў жыхар Беразіно, аўтар вершаў, дыпламант фестывалю паэзіі і бардаўскай песні «Вялікая рыбалка» Уладзімір Сіткевіч. Госцем Клуба творчых сустрэч была таксама Галіна Пярун, якая нарадзілася на Бярэзіншчыне ў вёсцы Журоўка, а цяпер жыве і працуе ў Магілёве. Цікавай і змястоўнай стала сустрэча з акцёрам тэатра і кіно, пісьменнікам і драматургам, прафесарам мастацтвазнаўства і педагогам, жыхаром Беразіно Юрыем Сохарам.

— **Бібліятэка сёння застаецца сэрцам краязнаўчай работы і пошукаў?**

— Гэта несумненна так. У 2023 годзе асноўны акцэнт краязнаўчай дзейнасці быў сканцэнтраваны

на ўшанаванні памяці славных землякоў. Імідж-акцыя «Бярэзіншчына падарыла свету генія навукі» была прымеркавана да 100-годдзя нараджэння Бярэзіншчыны, прэзідэнта Акадэміі навук Беларусі Мікалая Барысевіча. Вечарына-прысвячэнне «Вучоны з душой скрыпкі» сабрала ў раённай бібліятэцы школьную моладзь райцэнтра і аграгарадкаў Браздзец і Сяліба. Арганізатарам юбілейнага мерапрыемства ўдалося паказаць вобраз славнага земляка ва ўсёй велічы, з паучэннем радства, гонару, захвалення, пагартаць кнігу жыцця вялікага чалавека і вучонага. Юбілей мастакоў-землякоў братаў Гараўскіх сталі нагодай для правядзення ў Бярэзінскай раённай бібліятэцы арт-экспурсу з прэзентацыяй фотэкспазіцыі рэпрадукцыі таленавітых землякоў «Пэндзаль у спадчыну» на базе інфармацыйна-краязнаўчага цэнтра. У Браздзецкай сельскай інтэграванай бібліятэцы-клубе прайшла прэзентацыя мастацкай экспазіцыі «Таленавіты род Гараўскіх». Наогул жа, наш інфармацыйна-краязнаўчы цэнтр — выдатная альтэрнатыва раённаму краязнаўчаму музею, якога ў нас пакуль няма. Тут пастаняйна праводзіцца экскурсіі для дзяцей і дарослых, школьнікаў і працоўных калектываў. Яго наведваюць ганаровыя госці, знаёмцы з нашымі здабыткамі. Работа ў краязнаўчым кірунку не спыняецца.

— **Што яшчэ прыцягвае ўвагу наведвальнікаў бібліятэкі?**

— Пасля глабальнага рамонту і рэканструкцыі будынка раённай бібліятэкі ў нас з'явілася больш магчымасцей для рэалізацыі творчых праектаў. Пастаняную прапіску атрымалі экспазіцыі і выстаўкі твораў таленавітых землякоў з прэзентацыйным суправаджэннем бібліятэкара-экспурсавада. Бібліятэчная міні-галерэя «Талент. Творчасць. Энтузіязм людзей Бярэзіншчыны» прадставіла выставы карцін мясцовых мастакоў Анатоля Вайніловіча, Алы Семяняка, Сняжаны Нікулінай, Людмілы Хадасок, Аляксандра Кудрашова, Віктара Коласа, якія дазволілі наведвальнікам дакрануцца да таямніц творчасці самабытных землякоў.

У 2023 годзе адбылася сустрэча-дыялог з маладым таленавітым мастаком манументальнага мастацтва, супрацоўнікам раённай бібліятэкі Аляксандрам Кудрашовым. Госці знаёміліся з яго работамі, у тым ліку і ў фармаце 3D. На працягу лістапада экспанавалася выстава карцін «Наюрмор» вядомага савецкага мастака Мікалая Казакевіча, ураджэнца вёскі Дудлебы, ужо ўключанай у сучаснай мастацкай інтэртэатры Аляксандрам Кудрашовым. Дарэчы, аўтарскія карціны гэтага таленавітага супрацоўніка бібліятэкі былі прадстаўлены ад Бярэзінскага раёна на абласных «Дажынках-2023» у Салігорску.

— **А як бібліятэкары бавяць вольны час?**

— Мы з задавальненнем ездзім на экскурсіі па Беларусі. У рамках Клуба выхаднага дня «Мерыдыян» ездзім па гістарычных і памятных месцах Радзімы. З 2004 года дзе мы толькі не былі!

У 2023 пабывалі ў Булгакаўскім палацы ў Жылічах Кіраўскага раёна, у Оршы, Хатыні. Двойчы наведвалі шоу-праграму Беларускага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра. З'ездзілі ў адукацыйны цэнтр бяспекі жыццядзейнасці Універсітэта грамадзянскай абароны Міністэрства па надзвычайных сітуацыях Рэспублікі Беларусь. Яшчэ прымаем удзел у розных велапрабеггах. Усё гэта спрыяе зrugтаванню і захаванню спрыяльна сацыяльна-псіхалагічнага клімату ў калектыве. Мы поўныя творчай і жыццёвай энергіі і сіл весці далей нашу работу.

— **Надзяліцеся планами на 2024 год...**

— Мяркуем правесці два глабальныя літаратурныя фестывалі. Сканцэнтруем яшчэ больш увагі на краязнаўстве. Краязнаўчы форум «Нас яднае гісторыя роднага краю», які праводзіўся ў 2023-м да Дня народнага адзінства, сабраў неабякавава да лёсу Бацькаўшчыны: мясцовых краязнаўцаў, актывістаў грамадскага руху, журналістаў раённай газеты, прыхільнікаў беларускай мовы, настаўнікаў гісторыі, школьнікаў. Форум стаў пляцоўкай па вызначэнні асноўных кірункаў калектываў краязнаўчай дзейнасці з распрацоўкай плана грамадскіх ініцыятыў да 100-годдзя Бярэзінскага раёна ў 2024 годзе.

З падказкі Алеся Карлюкевіча будзем спрабаваць правесці сёлета краязнаўчы чытанні. Запланавалі на лета. Калі атрымаецца і будучы станючыя водгукі, працягнем краязнаўчы чытанні далей, зробім іх традыцыйнымі.

Аляксандр Бычкоўскі
Фота даслана аўтарам

«...Кружыцца планета Куляшова»

**Не ўсё добра,
што з лепшым намерам**

Нарадзіўся 6 лютага 1914 года ў вёсцы Саматэвічы цяперашняга Касцюковіцкага раёна. Праўда, былой. Пасля аварыі на Чарнобыльскай АЭС яе жыхароў адсялілі. Была ж вельмі прыгожай. Сам упэўніўся ў гэтым, пабываўшы там з пісьменнікам, калі далейшы лёс яе яшчэ не быў канчаткова вырашаны. А дзе прыгажосць, там і цяга да паэзіі. Пра ўсіх казаць нельга, а ў тых, у каго ёсць талент, перадумова яго развіцця. Па сведчанні даследчыка творчасці Аркадзя Аляксандравіча — Варлена Бечыка, — першыя вершы Аркадзь Куляшоў напісаў яшчэ ў чатырохгадовым узросце. Цікава, што і змест іх памятаў. Але былі рускамоўныя, бо да 1924 года гэтая мясцовасць уваходзіла ў склад Расійскай Федэрацыі.

Упершыню ж надрукаваўся ў 1926 годзе. Яго, тады вучня Саматэвіцкай сямігодкі, верш «Ты, мой брат» быў змешчаны ў Клімавіцкай газеце «Наш працаўнік». 30 верасня таго ж года яго перадрукавала газета «Малады камуніст», адрасаваная заходнебеларускім чытачам. Неўзабаве свае старонкі яму прапанавалі і рэспубліканскія часопісы «Чырвоны сейбіт», «Маладняк», «Полямя», газета «Чырвоная змена», іншыя выданні. Рана дэбютаваў і першай кнігай «Росквіт зямлі». Яна выйшла, калі за плячыма было ўсяго 26 гадоў. У гэты час ужо вучыўся на літаратурным факультэце Мінскага педагагічнага інстытута. Праз два гады з'явіліся «Па песню, па сонца!» і «Медзі дождж».

Аднак на вокладцы зборніка, які быў другім, значылася «Першая кніга паэта». Благую службу яму аказаў Міхась Чарот, які з'яўляўся рэдактарам гэтай кнігі. Што адбылося тады, відаць па такім сведчанні Варлена Бечыка: «Чарот больш ахвотна прызнаваў рытарычны ход, «лабавую» публіцыстычную эмоцыю — на гэтым шляху ён сам дасягнуў вялікіх удач. А вось да больш тонкай, ужо псіхалагічнай індывідуалізаванай лірыкі, ён паставіўся насцярожана і адхіліў яе, не адчуўшы яе сапраўднай сутнасці». Варлен Леанідавіч працягваў: «Міхась Чарот, як гаварыў у адной з гутарак Аркадзь Аляксандравіч, па сутнасці, зняў са зборніка «Росквіт зямлі» ўсю сапраўдную лірыку. Малады паэт быў гэтым настолькі незадаволены, што і паставіў падзаглавак «Першая кніга паэта» пад наступным сваім зборнікам».

Ад роднай галінкі адарваны

У першай палове 30-х гадоў мінулага стагоддзя Аркадзь Куляшоў працаваў вельмі плённа. Не толькі вершы пісаў, але і паэмы: «Крыўда», «Аманал», «Гарбун», пазнейшая назва якой «Антон Шандабыла», затым з'явіліся іншыя творы. Таксама і вершы, і паэмы. Аднак новай вышынй яго талент дасягнуў у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Калі яна пачалася, знаходзіўся ў Мінску. 24 чэрвеня, пасля жудаснай бамбардзіроўкі, як успамінала яго дачка Валянціна Аркадзьеўна, ён «разам са знаёмым журналістам і выкладчыкам пад бомбамі шукаў ваенкамат, каб запісацца на фронт. У Калодзішчах армейскія плячы толькі нагадалі пра тое, што тут была армія — усё сталічныя ваенкаматы ўжо выехалі. Убачыўшы гэта, бацька страціў прытомнасць. Гэта быў яго першы інфаркт. Сябры па няшчасці неслі яго барысаўскімі балотамі тры дні. Урэшце Куляшоў устаў на ногі, і дабраўся да Оршы, дзе яшчэ дзейнічаў прызыўны пункт». Пехатою дабраўся да Оршы, цягніком — у Калінін, дзе добраахвотна ўступіў у рады Чырвонай Арміі. Пад Ноўгарадам прайшоў

Аркадзь Куляшоў і Якуб Колас, 1947 г.

падрыхтоўку ў ваенна-палітычным вучылішчы, пасля заканчэння якога служыў у армейскай газеце «Знамя Советов», потым у Беларускам штабе партызанскага руху.

Як і шмат у каго з іншых паэтаў, але ў яго, бадай, у большай ступені, з'явіліся творы, якім назаўсёды заставацца ў аналах нацыянальнага прыгожага пісьменства. Яны па праблематыцы ваенныя, хоць, праўдзівей сказаць, антываенныя, у якіх апаўдэацца пра мужнасць саветскіх людзей у змаганні з гітлераўцамі, паўстае найстрашнейшае на свеце зло, якім з'яўляецца нацызм. Сёння значэнне іх асабліва важнае, бо, дзякуючы ім, лішні раз упэўняемся, якой вялікай цаной была заваявана Перамога і што трэба рабіць, каб мінулае не паўтарылася. Такія творы неабходны ўсім нам. Маладому пакаленню — асабліва. Бо ў іх не толькі зварот да векапомных дзён. Яны — бялючая і такая патрэбная памяць.

Дастаткова толькі прачытаць асобныя вершы Аркадзя Куляшова, каб адчуць у іх самае галоўнае, наблізіцца да таго страшнага, ад усведамлення чаго горка становіцца на сэрцы. Па-свойму адгукнацца напамін: ніхто не забыты, нішто не забыта:

*Іх вядуць па жытняй сцяжынцы.
Чатырох.
Пад канвоем.
З дому.
Чатырнаццаць —
старэйшай дзяўчынцы,
Тры гады хлапчуку малому.
Разам з імі ў падвал халодны
Гоняць цётку — сястру Міная...*

(«Балада аб чатырох заложніках»);

*Ёсць пад Старою Русаю
руская вёска Лажыны...
Там хлапцы беларускія чэсна
галовы злажылі...
(«Над брацкай магілай»);*

Час перагарнуць старонкі паэмы «Сцяг брыгады», каб даведацца «як ад роднай галінкі дубовы лісток адарваны» пакаіду Мінск не толькі сам аўтар твора, але і тысячы людзей, якія ратаваліся ад гітлераўскіх нелюдзяў. Ды і больш даведацца пра іншае: пра нараджэнне ўсена-роднага супраціўлення ворагу, пра тое, як свяшчэнная вайна сумленных грамадзян рабіла патрыётамі, а нелюдзей ператварала ў здраднікаў.

У галоўным героі ў нечым бачыцца і сам паэт. Аlesь Рыбка абяцаў вярнуцца, аднак толькі пераможам: «...як бацька прыйду я ў дом, // Сонца ў дом // Прынясу на штыку, // Малаком // Напаю дачку, // Пасаджу свайго сына я // На жывога, // На баявога // Каня». Істотны такі момант. Ён — не з тых, хто стареюцца выжыць любой цаной. Для яго жыццё — ворага граміць, не хаваючыся за плячыма сяброў

па зброі. Вырагоўвае сцяг вайсковай брыгады. Вынес з поля бою цяжка параненага камісара Заруднага.

Вобраз Заруднага таксама атрымаўся пераканаўчы. Ён камісар не проста паводле сваёй пасады. Няхай не падацца гучным такое сцвярджэнне — ён, па сутнасці, найлепшы з найлепшых. Праўдзівасці ў абмалёўцы яго вобраза Аркадзь Аляксандравіч дасягнуў таму, што добра ведаў гэтага чалавека. Прататыпам быў член Ваеннага савета 11-й арміі брыгадны камісар Іван Зуеў. З Іванам Васільевічам Аркадзь Куляшоў з'яўляўся сабіста знаёмы.

У паэме ўсё пададзена так, як і было на вайне. І ў мірны час людзі па-рознаму паводзяць сябе, а ў суровых абставінах, дзе небяспека падсерагае на кожным кроку, гэта працяўляецца ў большай ступені. Прыклад таму — паводзіны наводчыка гарматы Мікіты Ворчыка. Ён не толькі ўцякае, а забірае з сабой сцяг брыгады.

Высокай думкі пра «Сцяг брыгады» быў Аляксандр Твардоўскі: «Першапачатковае знаёмства з гэтай рэччу — адзін з самых яркіх і дарагіх для мяне літаратурных успамінаў ваеннага часу». Міхаіл Дудзін таксама захапіўся творам: «Гэта быў цуд пранікнення паэзіі ў самую сутнасць народнай душы, у яе сімвалы». У пачатку 1943 года паэма ў перакладзе Міхаіла Ісакоўскага была апублікавана ў часопісе «Знамя».

Зямное і касмічнае

Пра ўклад Аркадзя Куляшова ў тэму Вялікай Айчыннай вайны ў паэзіі добра вядома. Як і пра іншыя яго творы, што на слыху аматараў літаратуры: «Маналог», «Пунамі», «Далёка да акіяна», «Варшаўскі шлях» і іншыя. Толькі, па-мойму, асобна не гаворыцца аб яго немалым укладзе ў касмічную тэму. Пачынаючы ад верша «Астраном», што не ўвайшоў у «Росквіт зямлі». Пішучы яго, адштурхоўваўся ад таго, што не толькі ўсё жывое на зямлі ўзаемна звязана, а існуе і цесная сувязь з Сусветам. Лірычны герой, у якім пазнаецца сам паэт-рамантык, прагнуў спасцігнуць гэтую лучнасць:

*Як толькі змаўкаюць за брамай гудкі
Ночка маўчыць за акном,
Я зноўку выходжу глядзець на блакіт,
На зоры далёкія зноў...
...І там у каго-небудзь сэрца гарыць,
Я сэрца гарыць у мяне!
Мачыма, і ён за акрайкамі схем
Сядзіць пад напорам гадзін
Над морам такіх жа, як мы, тэарэм,
Над морам складаных машын.*

Аркадзь Куляшоў, працягваючы асваенне касмічнай праблематыкі, напісаў шэраг вершаў, у якіх востра гучыць турбота за лёс Зямлі, а значыць, і самога чалавецтва. Самы значны з іх

«Сасна і бяроза» — аднаго яго дастаткова, каб лічыць аўтара класікам нацыянальнай паэзіі:

*Трымаюць Зямлю без падважнікаў тых,
Без мудрага троса,
Жывымі рукамі карэнняў сваіх
Сасна і бяроза.*

Толькі сасне і бярозе ўдаецца да пры да часу выконваць сваю адказную і пачасную місію, а пасля...

*Ужо на насенне, якое ў раллі,
Паглядваюць коса
Аратыя смерці, каб больш не раслі
Сасна і бяроза.*

*Над імі ракетны ўзрываецца гук
І гул бамбавоза...
А што, як Зямлю нашу выпускаць з рук
Сасна і бяроза?*

Гэтыя два творы таму мне і падабаюцца, што пры сваім супастаўленні яны, па сутнасці, вызначаюць межавыя знакі ў паэзіі Аркадзя Куляшова. З аднаго боку — асабістае, зямное, якое, калі добра задумацца, з'яўляецца і часткай агульначалавецкага, бо які чалавек, якое чалавецтва без кахання. У другім з названых вершаў — агульначалавецкае, што ўспрымаецца і часткай асабістага, таму лёс планеты, будучыня і непакоіць кожнага. У нашы дні, калі з'явілася пагроза, у магчымасць якой не верылася, тым больш. Так і пісаў Аркадзь Аляксандравіч, з гэтых двух полюсаў узіраючыся ў чалавека, а праз яго бачачы жыццё ўсяго чалавецтва. У гады мірныя і ваенныя, скрушныя і пасляваенныя, паказваючы сваё станаўленне да сучаснасці і кідаючы позірк у мінулае.

Шмат займаўся і перакладамі. Аляксандр Пушкін, Міхаіл Лермантаў, Сяргей Ясенін, Андрэй Малышка, Леанід Першамайскі, Кайсын Куліеў і іншыя ў яго пераўвасабленні, не страціўшы сваёй непаўторнасці, у чымсьці сталі і беларускімі паэтамі. Класічны пераклад і знакамітага «І звезда з зvezдзю говорит» Міхаіла Лермантава: «Зорка зорчы голас падае». З поспехам выступалі і ў кінадраматургіі.

Працаваў Аркадзь Аляксандравіч да апошняга дня, нягледзячы на тое, што за «ваенным» інфарктам былі і «мірныя». Пайшоў у вечнасць 4 снежня 1978 года ў нясыжскім санаторыі, дзе адпачываў. Пад вершам «Карусель» значыцца «3-га лютага». Праўда, у яго быў аднайменны твор даваеннага часу, але гэта, па сутнасці, новы верш, настолькі ўзмацніліся ў ім матывы і таго незваротнага, што знікла з маленствам.

Жывучы не проста ярка, а з найвышэйшай самааддачай (працуючы на знос), меў права напісаць такія радкі:

*Мне кожны год, нібы жыццём другім,
Жыць у дваццаты век наш давалося...
Я — акіяну жытняе калоссе:
Мільёны лёсаў змешчаны ў маім,
Яшчэ да дна не вычарпаным лёсе.*

Рыгор Барадулін дакладна прыкмеціў, «што паэзія Аркадзя Куляшова — духоўная энцыклапедыя яго пакалення». Нельга не прыслухацца і да голасу яго папленніка і сябра Пімена Панчанкі, які ў вершы «Куляшоў» засведчыў:

*І кружыцца планета Куляшова,
І песня пра Алесю ўсё звяніць.*

Важнае і такое сутучча: два народныя паэты захапляюцца яшчэ адным народным. Дарэчы, я пра гэта неяк пісаў ужо: калі паставіць у рад імяны Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, то месца Аркадзя Куляшова паміж Купалам і Танкам, а далей ужо ідзе Рыгор Барадулін.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Году сыходзячому

*«Утопае город в белом океане,
Нежатся деревья в пене снежных волн,
Вихри мчат по небу сказочные сани,
Снег кружится в вальсе под аккордеон».*

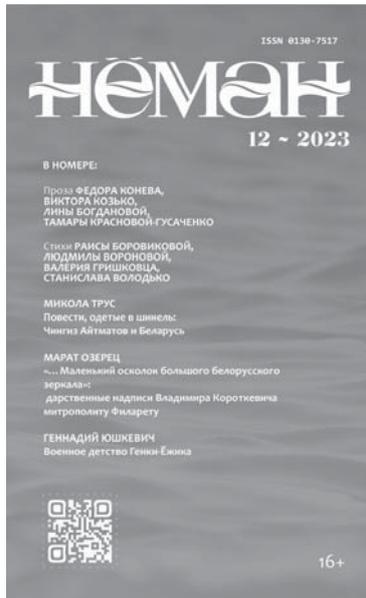
Гэтымі радкамі з цыкла вершаў Людмілы Воранавай «Немного осталось до Нового года» хацелася б пацаць агляд дванацатага, снежаньскага, нумара часопіса «Нёман». Але календар няўмольна зрывае лісткі, і вось ужо 2024 год. Але падарункі часопіса не мяняюцца колькі гадоў, і матэрыялы яго дорацэ, нагадваюць чытачам пратое важнае, што павінна быць у кожнага незалежна ад даты на календары, — гэта духоўнасць, Радзіма і каханне.

Для сябе я знайшла ў гэтым нумары шчаслівы напамін пра дзіўную сустрэчу, якая калісьці перавярнула ўсё маё жыццё, як, відавочна, і жыццё многіх тады студэнтаў, магістрантаў, маладых спецыялістаў ВНУ Беларусі — сустрэчу з мітрапалітам Філарэтам (Вахрамеевым). Падставай для майго ўспаміну стаў матэрыял Марата Азярца «...Маленький осколок большого белорусского зеркала», у якім прыводзяцца дароўныя надпісы Уладзіміра Караткевіча, якія ён напісаў на сваіх кнігах «Зямля пад белымі крыламі» і «Колься под серпом твоим» мітрапаліту Філарэту пры асабістай сустрэчы. Гэтыя кнігі захоўваюцца ў Мемарыяльнай бібліятэцы мітрапаліта Філарэта ў Мінскім епарыяльным упраўленні Беларускай Праваслаўнай Царквы. За сустрэчай двух служыцеляў Слова праглядаецца псіхалагізм творцы і пастыра. Караткевіч сваімі «апраўдалымі» тлумачэннямі твораў і зваротам да Уладзікі па свецку «Кирилл Варфоломеевич» дэманстраваў імкненне быць пачутым паважаным ім чалавекам, зразуметым менавіта ім і ў той жа час падкрэсліваў дыстанцыраванне ад усяго царкоўнага, дагматычнага.

Што да мітрапаліта Філарэта, то яго ўвага і чуласць разам з найглыбейшай швейцкай адукацыяй ставяць яго ў адзін шэраг са слаўнымі свяціцелямі Праваслаўнай Царквы. Інтэлігентнасць — гэта рыса, якая была дызена мітрапаліту па нараджэнні як выхадцу з арыстакратычнай сям'і, дзе адукаванасць заўсёды сілкавалася духоўнасцю. Вядома, што Уладыка выступаў з лекцыямі ва ўніверсітэтах, перад тысячнымі аўдыторыямі. Яго даклады і артыкулы, яго прапаведзі заўсёды былі глыбокія і зразумелыя як простаму чалавеку, так і дасведчанаму ў навуках.

Уражваюць маштабы перакладаў Гу Юя. Ім перастворана руская паэзія і проза: А. Пушкін, К. Бальмант, В. Брусаў, А. Фет, І. Крылоў, В. Караленка, М. Горкі і інш. Перакладчык быў асабіста знаёмы з Максімам Танкам. Так, у перыяд вучобы ў Ленінградскім інстытуце ў 1989 годзе Гу Юя пабываў у Мінску, каб асабіста пагутарыць з Максімам Танкам, вершы якога ён любіў і перакладаў раней. Чытач даведаецца, пра што размаўлялі тады 77-гадовы паэт і 49-гадовы перакладчык.

У сваіх інтэрв'ю і дакладах мітрапаліт Філарэт неаднаразова цытаваў Ф. М. Дастаўскага, М. В. Гоголя, згадваў А. С. Пушкіна, мастакоў І. Крамскога, А. Іванова.

Па благаслаўненні Уладзікі Філарэта ў нулявыя гады ў беларускіх духоўных школах, што ў Жыровіцах, быў арганізаваны шэраг семінараў-сустрэч студэнтаў свецкіх ВНУ і семінарыстаў духоўных школ, прысвечаных рускім пісьменнікам і філосафам.

Кульмінацыяй нашага знаходжання на адным з семінараў стаў позні лістападаўскі вечар, калі пасля пасяджэння нас, юных удзельнікаў-студэнтаў ВНУ Рэспублікі Беларусь, прывялі ва ўтульную залу. Накрыты стол, цукеркі, печыва, гарбата. Мігаценне свечак. Да нас выйшаў гасцінны гаспадар — высокі сівалысы мужчына. І я ўспомніла гэты погляд скрозь натоўп. Гэтым разам вочы смяяліся. І мы адразу адчулі сябе гасцямі ў самага добрага чалавека ў свеце. Гэта быў Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт! Мы не паверылі сваім вачам! І, вядома, ад хвалявання я не запамніла, пра што ён гаварыў, шкада, памятаю толькі, што жартаваў, чаму не частвуем: «А Васька слухае, да ест». Ад гэтага чалавека зыходзілі такія хвалі ўпэўненасці спакою, міру і добра, што мы не заўважылі, як праляцеў час. І калі нам прапанавалі нешта сказаць ад сябе, мы проста ўсміхаліся як зачараваныя... А потым дзякавалі.

Мы прыязджалі ў Жыровіцы зноў і зноў, развіталіся, пісалі артыкулы, даклады, працягвалі даследаванні, і мне здаецца, з той сустрэчы ў многіх з нас пачалося ўсвядомленае жыццё — у літаратуры, у педагогіцы, у медыцыне — жыццё пад покрывам веры. Быццам Уладыка Філарэт, як Ілія Елісею, перадаў нам часцінку свайго розуму, свайёй любові да людзей і Бога, свайёй інтэлігентнасці.

Было б вельмі цікава падрыхтаваць агляд падобных аўтографу, якія знайшоў паважаны Марат Азярца, як і рэцэнцыю сусветнай літаратуры і культуры ў пасланых, прапаведзях і творах мітрапаліта Філарэта (Вахрамеева). Такая праца дазволіць засведчыць высокі культурны ўзровень Уладзікі.

Дарагія людзі, якія скончылі зямны шлях, але па затоках ціхай памяці вяртаюцца ізноў на Белым Пароходзе — тэма смерці і памяці, духоўнасці і веры раскрываецца ў мемуарным эсе Тамары Красновай-Гусацэнкі «Добры дзень, Белы пароход». Праз вобраз, створаны Чынгізам Айтматавым, старшыня Віцебскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі шчыра дзеліцца з чытачамі гісторыяй свайёй

сям'і як часткі беларускага народа, які прайшоў вайну, цяжкія выпрабаванні.

Усё гэта падаецца ў кантэксце ўдзячнасці аўтара вялікаму стваральніку «Плахи» і «Белага парахода». Без слёз немагчыма чытаць радкі маці пра загінулага сына — салдата Савецкай арміі. «Ах, как он был красив, мой первенец; высокий, статный, голубоглазый, а рост — два метра. Весь в деду — военная форма была ему к лицу. Веселый и жизнерадостный, он умел делать все! А когда приезжал домой на побывку, то светило вокруг него солнце... А сегодня дом пуст. Он стоит, занесенный метелью, и только боярышник кроваво-красный горит под его окном».

Спаўядальны тон эсэ дасягае кульмінацыі ў клятве аўтара: не чакай мяне, Бель пароход, я яшчэ патрэбна тут сваім чытачам: «Есть у меня долг, и я еще могу — жить. Еще надо сделать многое, чтобы встать на пути у лжи и подлости, зла и несправедливости. Потому что сердце мое переполняет Поэзия, благодаря ей во мне еще много живет и горит надежды, любви и веры».

Вобраз Чынгіза Айтматава з'яўляецца таксама ў рубрыцы «Документы. Записки. Воспоминание», дзе Мікола Трус прыводзіць лісты кіргіскага пісьменніка да беларускага калегі наконт яго апавесцей «Сотнікаў» і «Абеліск». Гэтыя лісты змяшчаюць важныя заўвагі і назіранні наконт не толькі быкаўскіх твораў, але і прызначэння літаратуры ў цэлым. Усе яны зводзяцца да аксіялагічнай праблематыкі спраўднага твора: «Проблема предательства одно из вечных пятен на совести людской. Об этом искусство всегда должно думать. <...> Ведь предательство так многого и так давно оно водится за людьми...»; «Я рад, что Муза твоя осталась верна правде».

Праўду пра Вялікую Айчынную вайну, пра тры выпрабаванні, праз якія давялося прайсці беларусам, раскрываюць цыкл апаўданаў Віктара Казько «Пасынкі» і мемуарны твор «Ваеннае дзяцінства Генкі-Ежыка» Генадзя Юшкевіча.

Дыялектыка душы па-ранейшаму ў цэнтры ўвагі лірычных цыклаў. Гэта вершы згаданай на пачатку агляду Людмілы Воранавай, а таксама «Восьмиптишья последних пощелуев» вядомай паэтэсы Раісы Баравіковай. Экзістэнцыяльныя праблемы веры, аголенай душы, шчырасці раскрывае ў амплуа паэта Валерыя Грышкавец у цыкле вершаў «Обернешься — километры, километры».

Станіслаў Валодзька звяртаецца да традыцыйнай тэмы паэта і паэзіі:

*Я — поэзии культура служитель,
Я собора души настоятель.
Двери настже открыты —
входите,
Даже если ты мой неприятель.*

Сапраўдная культура не ведае перашкод і непрыяцельскіх тэрыторый. І «Нёман» нястомна нагадвае пра гэта. Вельмі важнае інтэрв'ю размешчана ў разгледжаным нумары: інтэрв'ю, якое мне як выкладчыку літаратуры рускага замежжа кітайскім студэнтам вельмі каштоўнае, і я б рэкамендавала яго да чытання. Гэта размова Алеся Карлюкевіча і Веранікі Карлюкевіч з вядомым кітайскім перакладчыкам Гу Юем.

Гу Юя — русіст, перакладчык, прафесар Нанькайскага ўніверсітэта (Цяньцзін, Кітай), з якім старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі пазнаёміўся падчас падрыхтоўкі аднаго з выданняў для паэтычнай серыі «Светлыя знакі:

паэты Кітая». Серыя выходзіць у Мінску пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь на беларускай і кітайскай мовах.

Уражваюць маштабы перакладаў Гу Юя. Ім перастворана руская паэзія і проза: А. Пушкін, К. Бальмант, В. Брусаў, А. Фет, І. Крылоў, В. Караленка, М. Горкі і інш. Перакладчык быў асабіста знаёмы з Максімам Танкам. Так, у перыяд вучобы ў Ленінградскім інстытуце ў 1989 годзе Гу Юя пабываў у Мінску, каб асабіста пагутарыць з Максімам Танкам, вершы якога ён любіў і перакладаў раней. Чытач даведаецца, пра што размаўлялі тады 77-гадовы паэт і 49-гадовы перакладчык.

Дарагія людзі, якія скончылі зямны шлях, але па затоках ціхай памяці вяртаюцца ізноў на Белым Пароходзе — тэма смерці і памяці, духоўнасці і веры раскрываецца ў мемуарным эсе Тамары Красновай-Гусацэнкі «Добры дзень, Белы пароход». Праз вобраз, створаны Чынгізам Айтматавым, старшыня Віцебскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі шчыра дзеліцца з чытачамі гісторыяй свайёй сям'і як часткі беларускага народа, які прайшоў вайну, цяжкія выпрабаванні.

«Мне очень нравятся стихи Максима Танка. Семья, дружба, любовь и ностальгия по родным местам — это темы, на которых поэт фокусируется в своих произведениях. Его стихи идут из жизни, поэт обращается к темам природы, среды обитания человека. На мой взгляд, Максим Танк — это выдающийся национальный поэт Беларуси, и для меня большая честь и удача познакомиться китайских читателей с переводами его стихов», — адзначае Гу Юя.

Інтэрв'ю, безумоўна, дадае ў арсенал даследчыкаў сучаснага кітайска-рускага дыялогу новую інфармацыю і значныя імёны. Імя Уладзіміра Агеносавы, якое з вялікай павагай было згадана Гу Юем у гутарцы з А. Карлюкевічам і В. Карлюкевіч, адгукнулася ў майёй памяці нядаўнім мерапрыемствам, на якім мне пашанцавала пабываць, — Міжнароднай навуковай канферэнцыі, прысвечанай памяці Уладзіміра Агеносавы, што праходзіла ў лістападзе 2023 года ў Яраслаўскім дзяржаўным педагагічным універсітэце.

Уладзімір Агеносаў — вучоны-літаратуразнаўца, прафесар, заслужаны дзеяч навукі Расійскай Федэрацыі, унёс вялікі ўклад у развіццё руска-кітайскага культурнага дыялогу. Яго падручнікі па рускай літаратуры, літаратуры рускага замежжа ў Кітаі былі перакладзены на кітайскую мову і шырока вядомы ў Паднябеснай. Міжнародная канферэнцыя, праведзеная як даніна памяці вучонаму (ён памёр ад каронавіруса 3 верасня 2023 года), сабрала разам яго вучняў, калег, у тым ліку перакладчыкаў з Кітая. Сярод іх імёны, якія згадвае ў інтэрв'ю Гу Юя: Лю Вэньфэй, Ван Цзунху, Лін Цзянху, Лі Інань.

Дык ці можа што-небудзь быць даражэйшым за сяброўства і любоў да слова, якое аб'ядноўвае людзей розных дзяржаў і сустракае іх на старонках часопіса «Нёман»? За што яму — шчыры дзякуй!

Таццяна СІДАРАВА

Над сусветам — зорак суквецце

Прыемна ўзяць у рукі добрую кнігу. Пачнеш чытаць яе — і быццам са знаёмым сустрэся. Знаходзіш шмат таго, што адпавядае тваім думкам. Калі не адпавядае, то ёсць тое, з чым можна паспрачацца, выказаць уласнае меркаванне. Аднак куды лепш, калі яна трапляе да цябе не ўпершыню. На адлегласці часу ёсць магчымасць пацвердзіць правільнасць сваіх ранейшых меркаванняў. Да чагосьці, магчыма, і па-новаму паставіцца. Усё ж з узростам мы мяняемся, адпаведна і нашы густы, звычкі, уражанні. Тым больш радасна, калі ўпэўніваешся, што стаўленне да кнігі ранейшае. Недарма ж кажуць: сяброў не мяняюць.

Добрыя кнігі — таксама сябры. Сярод іх і тыя, якія для Выдавецкага дома «Звязда» ўкладае Віктар Шніп. Гэта калектыўныя зборнікі, у якіх змяшчаюцца творы трох аўтараў, уладжэнцаў адной з абласцей Беларусі. Нядаўна з'явілася чарговая — «Зямлі нязгаснае святло», у якой прадстаўлены вершы Алега Салтука, Янкі Сіпакова і Анатоля Каняпелькі. Чытачы дасведчаныя, не задумваючыся, скажуць, што ўсе яны родам з Віцебшчыны. Я ж, чарговы раз далучаючыся да святла іх творчасці, згадваю і асабістыя сустрэчы з двума з іх.

На рубяжы святла і ценяў

З Алегам Салтуком сустрэўся неаднойчы. Знаёмству ж папярэднічала сустрэча ў рэдакцыі шаркаўшчынскай раённай газеты «Кліч Радзімы». Туды я быў камандзіраваны, калі першы раз пачаў працаваць у рэдакцыі штодзённіка «Літаратура і мастацтва». Алег Салтук завітаў да раёншчыкаў, з'яўляючыся карэспандантам абласной газеты «Віцебскі рабочы» па тым «кусце», у які ўваходзіла і Шаркаўшчына. Было гэта ў 1978 годзе. Тагачасны галоўны рэдактар «ЛіМа» Аляксандр Асіпенка вырасціў арыгінальна адзначыць 60-годдзе ўтварэння БССР, прысвяціўшы кожнаму з абласцей пра нумару. Мне выпала пісаць пра фотастудыю ў гэтым раёне.

Назва яе забылася, а сустрэча з Алегам запомнілася. Не сказаць, каб перарасла ў сяброўства, а добрыя стасункі склаліся. Асабліва пасля таго, як я пачаў працаваць у рэдакцыі часопіса Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Беларуская думка». У «БД» друкаваліся яго вершы. Рэцэнзаваў яго кнігу «Не разлібі...». Пра некаторыя пісаў у іншых выданнях. Аднак часцей ён у часопісе выступіў з публіцыстычнымі артыкуламі.

Гэта было ўжо тады, калі шмат развалюся крытыкавану, якім ледзь не ўсё, што было пры савецкай уладзе, не падабалася. Канешне, ён належаў да тых, хто такога роду «прозевшым» спуску не даваў. Іх пазіцыя яму не проста не падабалася. Ён смелымі і абгрунтаванымі выказваннямі ставіў на месца тых, хто не прымаў нядаўняга мінулага. Шмат у якіх вершах таксама гнеўна пісаў пра гэта. Што відаць і па некаторых творах, якія трапілі ў кнігу «Зямлі нязгаснае святло». Чытаеш іх і бачыш гонар за народ беларускі, за яго шматвекавую гісторыю. Такім пафасам — у добраай ступені ваяўнічым, не паказным, а набалелым ад доўгай несправядлівасці і ў той жа час поклічным — нас не чапай, мы не зачэпім! — напоўнены вершы «Мы»:

*Штурхалі нас і расціналі
На дубах, плахах і крыжах.
Мы з нежывых уваскрасалі
З вялікай помстаю ў вачах.*

*На рубяжы святла і ценяў,
На накалечанай зямлі
Мы паінімаліся з каленяў,
Не паміралі —
Мы жылі.*

У гэтакім духу нескаронасці і далейшы роздум. Да месца варыянт пытання, які ў пэўнай ступені як бы падказвае і сам адказ, што набывае аптымістычнае гучанне. Не проста лірычны герой прамаўляе яго, а сам паэт. У дэдзеным выпадку як выказнік даў, веры, упэўненасці тых, а гэта пераважная большасць нас, для каго Радзіма, а, зразумела, маецца на ўвазе Беларусь, не проста паняцце, а сэнс жыцця.

Не пафасная, а з глыбіні душы прамоўленая, гучыць у вершах Алега Салтука памяць аб Вялікай Айчыннай вайне: «Зямлянка», «Знаёмы», «Прарыў», «***А ён застаўся на вайне...», «У вянок Аляксею Пысіну». Гэта сведчыць аб моцнасці ў яго творчасці публіцыстычных матываў. Але ён заставаўся і праніклівым лірыкам, якому таксама да ўсяго была справа. Умоўна кажучы, і да спраў зямных у іх глабальным разрэзе. Да таго чыста людскога, калі ў душы назаўсёды засталася месца любові і да блізкага табе чалавека, і да ўсяго, што акружае. І вершы пра каханне такія, што сямю-таму з паэтаў застаецца толькі павучыцца, як трэба пісаць творы пра тое, без чаго так шмат страчваеш у сваім жыцці, а можа, і ўсё. Як у гэтым безыменным вершы. Няцяжка здагадацца, што ў ім уласна перажытае — ад таго таста шчырасці і праўдзівасці:

*Я пісаў пра любоў лебядзіным пяром,
Пра яе я пісаў тонкай голачкай ружы...
Ах, якія неабдымныя стайці вакаём
Перад хуткай, няпрощанай змяняю
сцюжай!*

*Павуцінне зляцела, як тхло,
На лузі, на стаці, на іржэўнік калючы,
І што ўчора бяскожна вясёлым было,
Сёння стала самотным
і нават балючым.*

Усё гэта — жыццё, іншага не сказаць — жыццё: «У палын лебядзінае ўпала пяро, // І пад тын паляцілі палёсткі ружы. // І ляжаць павуцінкі нямым себрабром // Паміж мной і табой, паміж спёкай і сцюжай».

Быццам сцяга крыло

З Янкам жа Сіпаковым столькі было сустрэч, не менш, бадай, чым рэцэнзій на яго кнігі, што хоць успаміны пішы. Ды згадка пра яго кнігі — таксама свайго роду ўспамін. Пачынаючы з першай паэтычнай «Сонечны дождж», выдадзенай у 1960 годзе. Ім і адкрываецца падборка ў кнізе «Зямлі нязгаснае святло»:

*Ён праліўся... Спорны, шчодры.
Церабнуў на промнях коса,
Заваніў са стрэх у вёдры,
На дварэ абмыў калёсы.*

*А пасля дажджовай працы
Прыгажосці зямля прыдбала,
Нават сонца прыбірацца
У вясклу спешина стала.*

Некалі «сонечным дожджыкам» у палын беларускай літаратуры ўлілася і яго творчасць. Разам з ім у паэзію уваходзіла цэлая кагорта маладых аўтараў. Як і сам ён, хутка сталі прызнанымі аўтарамі. Большасць і ў іншых літаратурных жанрах. Аднак і ў паэзіі не замыкаліся ў нейкім адным відзе творчасці. Прасейды кажучы, не толькі лірыкамі былі. Гэта відаць нават і па творах

Янкі Сіпакова, якія ўвайшлі ў зборнік. Публіцыстыка і лірыка — тыя два бакі медала, што не супярэчылі выяўленню таленту, а ўзаемна дапаўнялі яго сваімі гранямі.

Што азначала для яго мінулае, перш наперш сведчыць кніга «Веча славянскіх балад». На жаль, з-за вялікага аб'ёму ў такое «выбранае» яна трапіць не магла. Затое змешчаны верш «З мінулага». У ім таксама зрокава адчувальная сувязь часоў мінулых і сённяшніх. Нават асмелюся сказаць, што не толькі «ўсе мы з хат», як сказаў Сіпакоў-празаік, маючы на ўвазе нараджэнне большасці з нас у вёсцы, а мы і з вякоў даўніх.

Ва ўяўленні паўстае, «як земляроб, рупліва // Ён пазираў на поле і на луг. // Ён у адной руцэ трымаў вязмо для жніва, // Другою неярліва гладзіў плуг». Так, мы з вякоў даўніх, таму і жывучыя. А яшчэ і па іншай прычыне. Пра гэта яшчэ ў адным безназоўным вершы: «Як радасна, мой дружа, разумець, // Што мой народ не пагражаў нікому, // Не нападаў, не гаў нікога з дому // І ў чужыя не чёс нікому смерць». А якое кранальна-чыстае прызнанне ў гэтым чатырохрадкоў:

*У мяне шмат радзім не было,
У мяне ёсць адна Радзіма.
Беларусь! Нібы сцяга крыло,
Я гатоў цалаваць тваё імя.*

Калі б ствараць анталогію вершаў, прысвечаных Вялікай Айчыннай вайне, не абыйсця без верша Янкі Сіпакова «Паранены партызан». У яго шмат і іншых твораў, прысвечаных гэтай неўміручай тэме. І не толькі паэтычныя, але і празаічныя. Ды і як не пісаць было, калі фашысты знішчылі яго бацькоў. Але «Паранены партызан» — гэта не асабістае. Дакладней — асабістае для ўсёй Беларусі. Абмарожаны барацьбіт з ворагам, які трапіў у блакаду, паўзе па снезе. Жаданне адно: «Падпаліце снягі!», каб абгарэцца. Пасля яго іншае: «За блакадай — сябры баявыя, // Партызанскія нашы сцягі... // А аўчаркі блізка так выюць... // Ну, паліце ж, снягі, // Паліце... снягі...»

Мяцеліца, як прадонны вір

Людскія лёсы па-рознаму складваюцца. Паэтычныя — таксама. Гэта можна сказаць і пра Анатоля Каняпельку. Кнігай «Зямля сімфонія» дэбютаваў у 1966 годзе, маючы за плячыма 27 гадоў. Прыкладна ў такім узросце ўваходзілі і тыя, хто сталі знакамітымі паэтамі. Аднак другая «Сустрэчы» выйшла толькі ў 1979-м, трэція і апошняя — «Музыка лістапада» пачыла свет у 1999 годзе. У асноўным займаўся педагогічнай

работай, пішучы навуковыя артыкулы. Стаў аўтарам-складальнікам зборніка пра паэтаў, звязаных з Віцебшчынай, «Старонкі творчых бяграфій», выхаду якога не дачакаўся. Ды гаворка не пра тое, чаму так сталася. Як і не аб тым, чаго дасягнуў, калі б больш пра жыццё. Размова пра тое, што ёсць.

Ёсць жа паэтычная споведзь чалавека, які па-свойму выказваў тое, чым жыў і што яго хвалявала. Пра гэта сказаў і ў адным са сваіх вершаў:

*Я веру ў тое, што люблю,
я веру ў тое, што кахаю,
ў сваю пакутную зямлю,
з якой усё мы ўзрастаем.
Яна не здрадзіць, не прадаць,
плыве ў сусвецце сціплай знічкай,
калі патрэбна — сілы дасць,
а трэба — да сябе пакліча.*

Сказаў і пра іншае: «Мне трэба, // каб шаласцелі дрэвы, // голасна птушкі спявалі, // і нада мной, як ветразі, // вечна аблокі пльві, // зырка сваяцкі сонца, // начамі буюлі росы // і Чалавек // нястомна // хадзіў // па бацькоўскай зямлі». А гэта ўжо не толькі ў пэўнай ступені прадэклараванае, але і ўменне пісаць так, што, як ты сказаў, ніхто іншы не скажа. Як у вершы «Першы снежань»:

*Вось дык снежань,
вось дык снежань!
Першы снежань,
першы снежань!
Не прыпомніць нават памяць,
Ці была такая замець.
Першы снежань, лёгкі, пухкі,
Сам ён просіцца ў рукі...*

Па апублікаваных вершах відаць, што Анатоль Каняпелька любіў прыроду. Напрыклад, у «Трышціху» не проста «наступае сакавік, і рушыць крыгалам», а «ад самага відна, // як ачышчэнне нашых душ, // да нас ідзе Вясна...». У «Лістападзе» малюнак куды больш аб'ёмны. Дасягаецца гэта дзякучы тэме, што лірычны герой не проста вымалёўвае яго прыход, а як бы прапускае праз сябе, выказвае сваё стаўленне да яго: «Лісце, агнявое лісце, // Звонячы, злятае на зямлю. // Чарамі ляснымі зачарованы, // Музыка знаёмую лаўлю. // Музыка, цудоўнейшая музыка // З дрэў іскрыцца цяхаю журбой. // Кружыцца, і кружыцца, і кружыцца // Лістапад крамяны нада мной». Калі ёсць «Першы снежань», дык чаму б не быць і «Апошнім лістку»: «Аднойчы ў ветраны вечар // Ён, як сцяжок, загарыцца // І палпыць ў вечнасць // Па невідомай арбіце». І зноў, як на дварэ, зіма:

*Завая круціць,
як прадонны вір,
А мы ніяк не можам развітацца.
Не трэба сумнявацца ў любові,
у шчырасці не трэба сумнявацца.
Я прысягаю іменам тваім,
тваёю вернасцю, тваёй любоўю.
Над намі вечар, мройны снежны дым,
і мы ўдваіх на ўсёй зямлі з табою.*

Паэтаў без Радзімы няма. Няма і паэтаў, які б ні пісалі пра яе, пра родную мову. Анатоль Каняпелька таксама пісаў, аб чым сведчыць і яго «Выбранае».

* * *

Падборкам кожнага з прадстаўленых у кнізе паэтаў Віктар Шніп даў трапныя назвы, выбарушы радкі з асобных іх вершаў. Кніга выбраных твораў Алега Салтука, а толькі гэтак успрымаю іх, называецца «Над Рызьнянкамі — зорак шматкроп'е», Янкі Сіпакова — «Цвітуць нашы яблыні», Анатоля Каняпелькі — «Мой дзіўны край». Чаду менавіта такіх, уважлівых чытач здамагаецца.

Аляксандр МАРЦІНОВІЧ

Міхась БАШЛАКОŪ

І выпаў снег, і асвятліў прастор:
Ні чорнае раллі, ні цемры зааконнай...
Снег лёг на кроны срэбнаю каронай,
Ператварыўшы ў казку цёмны бор...

І змрок душы, і змрок асенніх дзён
Сплылі, як дым, за гэты снег іскрысты —
І так навокал першародна-чыста,
Нібыта сніцца нейкі дзіўны сон...

Ах, белы снег!.. Як музыка ў цішы,
Як свята звон над стоенай журбою,
Як чайкі крык над соннаю вадою,
Як песня запаветная ў цішы...

Усё вакол на сонцы зіхаціць...
Ад радасці душа твая спявае,
І ты ічасліва далі сузіраеши.
І хочацца адно: бясконца жыць...

Слова паэта — слова прарока...
Слова ад Бога і слова ёсць Бог...
Словы няшчырыя вылезуць бокам.
Калі крыштальнасць іх не збярэе...

Ісціне здрадзіць —
здрадзіць Айчыне...
Ты перад небам адказнасць нясеи:
Схлусіш — і словы ахутае іней,
Кануць у лету... Як ты жывееш?..

Думай, якія вымавіць словы.
Думай спачатку, а потым пішы...
Словы паэта звіняць, як падковы,
І вьцякаюць з крыніцы душы...

Словы паэта па небе вяслуюць,
Яркай маланкай пранізваюць свет...
Чуеш, кранае струну залатую —
Песню сваю зноў спявае паэт...

Усё часцей душу маю крыжуюць,
Усё балючай робіцца падчас...
Але жыву, змагаюся, вякую,
Як гэты адзінокі горкі вяз...

А вецер-забіяка налятае —
Шуміць лісце над цёмнаю вадою...
Ды толкі сваёй кроны не схіляе
Ссівелы вяз з патрэсканай карой...

Гляджу на дрэва...
дні свае гартаю —
Не перабеліш іх, як чарнавік...
І хоць вятры бясконца прадзімаюць,
Схіляцца я таксама не прывык...

Самім сабой заўсёды застаюся...
Душу маю крыжуюць і сякуць...
Жыць і тварыць

з адказнасцю імкнуса —
А словы ўсё і ўсіх перажывуць...

Даўно ўжо сумняваюся
У ічырасці людской,
Таму я ў вас пытаюся:
«Што сталася з душой?..»

Ні промніка вясновага,
Ні кроплі дабрыні —
Душа, нібы зімова,
Зморожаныя дні...

Як голька амярцвелая,
Што хрусне пад нагой,
Знямелая, счарнелая...
Куды з такой душой?..

У вас душа ад зайздрасці
Гадзюкаю шыпіць,
Мая ж душа ад радасці,
Нібы жаўрук, звініць...

Яна, як песня, весніцца
Пад росчыркам крыла...
Душа для ічасця месціцца,
Любові і святла...

Чаму і як?..
Пытанні задаём,
Стараемся спасцігнуць сэнс жыцця...
Спасцігнуўшы,

ічаслівей не жывём:
Наўтульна адчуваем, бы ў гасячх...

І зноў штодня спяшаемся, ляцім...
Куды? Чаго? Не ў сілах зразумець...
У мітусні накорліва гарым
І часу не хапае песню спець...

А песня, твая песня —
сэнс жыцця:
Не праспяваў, то, значыць, і не жыў...
Што толку ад бязлікага быцця,
Калі ты, што патрэбна, не зробіў?..

Дзе квет той юнацтва дзівосны?..
Дзе тыя мае салаўі,

Што цёхкалі ў родным гаі?..
Мае незабыўныя вёсны...

Ніколі не цэнім, што маем:
Глядзіш —
а жыцця і няма...
Навокал мяцеліць зіма...
Дзе мроі святальнага мая?..

Паўсюль толькі сонная ціша
Ды шэрая гэта імгала,
Што зноў на палеткі лягла...
Ды вецер галіны калыша...

У думках кудысьці плыву:
Я зноў твая дні ўспамінаю,
Па сцэжках юнацкіх блукаю...
Яшчэ, дзякуй Богу, жыву...

Цаню, што жыву і пішу,
Што песні свае я складаю,
Цаню, што сягоння я маю
І ў сэрцы сваім я нашу...

Там, дзе жытняе поле,
Па-над поймай ракі,
Крочу сцэжкай паволі
І шукаю радкі...

Ці знайду, я не знаю,
Як не знаю свой лёс...
І чаго я блукаю
Між сярэбраных рос,

Што блішчаць зіхатліва
На мурожнай траве?..
Над зялёнаю нівай
Неба птушкай плыве...

І няважна, ці словы
Адиукаю ў цішы.
Я сягоння як новы
На старонках душы...

Дэбют

Паліна КОРНЕВА

Я цябе чую
У кожнай кроплі дажджу.
Ты вымушаеш людзей
Ставіць нябачныя кропкі —
Бы кроплі ў лужынах.

Ты крочыш па тратуары —
Першым вясновым ранкам
і першым восеньскім лістом.
Ты можаш быць гарачым,
Як свежы прысак,
Пацалункам на вуснах,
Ці крывёй на сэрцы нягзуслай.
Можаш быць першым
І непаўторным.
Можаш быць вечным,
Але нядоўгім.
Ахутаць аднойчы
І шматразова.

Ты — гваздзікі на магіле брацкай
І абаронца ад кулі варожай.
Ты бруішся сокам у дрэве кожным.
І схваціцца нікому няможна.
Ты прасочваеся ў клеткі:
Жалезныя і грудныя.
Табой людзі жывуць,
Цябе людзі чакаюць.
Ты штодзень ператвараеся
У безліч твараў.
Ты робіш моцнымі,
Ты робіш квалымі.
А для тых, хто цябе не знайшоў,
Ты ўціскаеся ў хімічныя формулы.
Цябе немагчыма не толькі купіць,
А таксама забыць,
Прамяняць, адпусціць.

І гэта Ты складаеш усе летатісы:
Як у вялікіх вежах у Тураўскім,
Так і ў хатах простых
З маімі праічурамі.
Каб памаліцца,
Мне не трэба ілбом у калені —
З роднай крыніцы вады напіцца,
Сніць уночы зорку Венеру.

Калі Ты спраўды ёсць Бог,
Я скажу шчыра, што веру.

Дзень — новы ўдых,
Дзень — стары выдых.
Бльэтаю лічы,
Але не блукаю ў літарых.
Пад нагамі маімі ізноў
Паласатае неба.
І нібыта я чую: «Давай, паляцела!»
Восеньскі ліст высцілае
Пругкі мой крок па асфальце.
Я ітацьеру лёгка і хутка,
Усміхаюся, быццам дзіця.
І няхай адзінокі крумкач
Над майёй галавою кружыць,
Я ітацьер не стыню ніколі —
Шлях да зорак пракладзены будзе.
Успамінай мяне раніцай, ноччу.

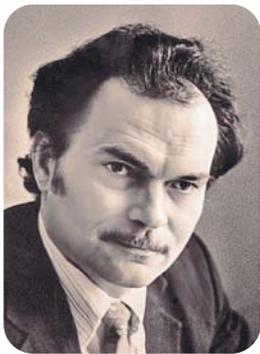
І чакай мяне толькі ў сне.
Мне ж прысянца васілёчкі ў палях —
Нагадаюць вочы твае.

Уяўнае

Мае мяккія беляы крылы
Агортаюць твоей сумны сон.
Сёння ты бараніў свае віры,
І веру, што недарма ты прайшоў
Праз навалніцы, нянавісць і боль.
Ты даруй, што была не з табой
І ніколі ўжо не буду.
Ты ўяўляеся моцнай гарой.
Але нават у камені грукае той,
Каго шмат хто згубіў
І ніколі зноў не набудзе.
Ведаеш, навек не забуду
Сарамлівае наша лета:
Усе рамонкі сусвету квітнелі
У халодным ранішнім полі,
Ну а з восенню — зніклі, памерлі.
Ты даруй, што ўспаміны не адмерлі.
Чуеш: грукае нешта ўноцьмах,
Там, дзе павінна знаходзіцца сэрца.
Хіба можна хварэць так,
Што нічым і нікім не сагрэцца?
Пакуль я рашчу ўяўныя крылы,
Ты ствараеш і снах свае віры.
Марым, верым у новае сонца,
Але ведаем: хутка прачнёмся.

Шматколернае жыццё

Мініяцюры

Іван СТАДОЛЬНІК

Ужо амаль тры гады, як пайшоў з жыцця паэт, прэзійк, драматург, журналіст Іван Стадольнік. Аднак, як вядома, пісьменнік жыве, пакуль друкуюцца і чытаюцца яго творы. Прапануем увазе нашых чытачоў некалькі мініяцюр, якія перадала ў рэдакцыю дачка Івана Канстанцінавіча.

Маркс не дапамог

Шшоў тысяча дзевяццот шэсцьдзясят дзевяты год мінулага стагоддзя. Я тады працаваў у полацкай аб'яднанай газеце «Сцяг камунізму» адказным сакратаром. Перад самым водпускам вырашыў адпусціць бараду, што на тым часе для маладых людзей, якім тады быў я, лічылася блазненствам і нават непрыстойнасцю. А для мяне як супрацоўніка партыйнага органа, баіца ідэалагічнага фронту ледзь не злачыствам. Але ўсё ж такі вырашыў рызыкнуць. Тым больш што тады я ўжо бесперашкодна насіў вузенькія кароценькія вускі.

За час водпуску ў мяне вырасла даволі ніштаватая і чорная як смоль барада. Рэдактар газеты Аляксандр Данілавіч Раманаў даволі заўзятая і грозная пакрытыкаваў мяне за маё несанкцыянаванае свавольства. На гэтым, як мне падумалася, мая непрыемная прыгода і скончылася. Вось толькі, як паэзія высветлілася, ненадоўга.

Неўзабаве, літаральна праз некалькі дзён, мяне ў райкам партыі выклікае сакратар па ідэалогіі. Як толькі я пераступіў парог кабінета, гаспадар, нібы падмалены, усклокае са свайго крэсла і крычыць: — Іван! Што з табой?!

Перапалоханы гэтым нечаканым ускрыкам, я пачаў ліхаманкава аглядаць сябе. Але мяне тут жа выводзіць са «здранцвелга» стану сам сакратар. — Ты чаму бараду адпусціў? Дзе тваё партыйнае сумленне?

У мяне ўмомант душа сіганула ў пяткі. Стаю як аслупянены. Нарэшце набіраюся духу і дрыжачым голасам паўшэптам кажу:

— Дык жа і таварыш Карл Маркс таксама насіў бараду!

— Што?! Што?! — вырачыў вочы сакратар. — Ты з кім раўняеш сябе? З самім таварышам Карлам Марксам! Праз дзве гадзіны каб быў у мяне без гэтай ідыёцкай барады, а не, дык сёння ж паліці з работ!

Вядома, з работы я «ляцець» не хацеў, куды дзецца без яе, ды яшчэ маючы пры гэтым сям'ю. І пабег, як сапраўды паліцэй на крылах, у найбліжэйшую цырульню.

У прызначаны час, як і належала дысцыплінаванаму члену КПСС, я заявіўся ў кабінет сакратара.

— Во цяпер ты на чалавека падобны! — сусрэў сакратар мяне воклічам і з задаволенай усмешкай.

Я таксама з задаволенай усмешкай пашыбаваў у сваю рэдакцыю, радасны, што ўсё так добра скончылася.

Характарыстыка

Раніцою, мінуўшы рабочае месца, Качан паплёўся ў кабінет дырэктара. Заўсёды пасля прагулю ён, дзякуючы настырнасці майстра, вымушаны быў

рабіць такое турнэ. Ідучы цяпер, соўгаў нагамі па калідоры, нібы хто іх падцягваў нябачнымі вярочкамі. У грудзях Качана пякло так, быццам ён толькі што выжукціў пляшку першака. Прагуляць два дні, калі план на валаску, — гэта не жартачка.

«Абяцанкі ўжо не дапамогуць, — думаў Качан. — Зраблю сіратлівы твар і буду маўчаць. Хай ён хоць з'есць з вантробамі, хай хоць тэлефонным апаратам агрэе па галаве — стрываю. Маўчанне часам дзейнічае мацней за абяцанкі і самыя слёзныя клятвы. Яно неаднойчы мяне выручала».

А тым часам дырэктар рамонтнай канторы і не збіраўся «есці» Качана. Дырэктар разам са старшынёй мясцама Іванам Сымонавічам Ціханам пісалі характарыстыку Качану.

— Пішы, Іван Сымонавіч, — дыктаваў дырэктар. — За час работы ў рамонтнай канторы таварыш Качан зарэкамендаваў сябе выдатным працаўніком, дысцыплінаваным і старанным. Актыўны рацыяналізатар...

— Чакайце, Антон Пятровіч, а што такога рацыянальнага прапанаваў Качан?

— Не прапанаваў, дык прапанаў. Вы ж ведаеце, што Качан як вып'е, усё пультверызатар крытыкуе. Кажы, што ён толькі і цоціць, каб твар залапіць фарбай, а не сцяну. А раз чалавек крытычна адносіцца да інструмента, дык і прыдумаць можа што-небудзь.

Больш старшыня мясцама не перабіваў дырэктара, а старанна занатоўваў на паперы яго словы: і тое, што Качан — першы актывіст, і што ён больш за ўсіх чытае, і тое, што Качан — увогуле перадавы работнік.

Як бы адчуўшы, што дырэктар са старшынёй мясцама скончылі сваю творчасць, Качан паціху ўсунуўся ў кабінет. Дырэктар шырока ўсміхнуўся і, першым падаючы руку Качану, сказаў старшыні мясцама:

— Вось і прапража знайшлася. Я ж казаў, што Качан — лёгкі на ўспамін. — І, павярнуўшыся да гасця, усаджаючы яго ў крэсла, працягваў: — Мы тут, таварыш Качан, з Іванам Сымонавічам вось што вырашылі: зрабіць прыёмнае і табе, і нам. Ты сам ведаеш, што твае прыгоды нам надакучылі. Дык вось. Падай заяву. Па ўласным жаданні. А мы табе такую характарыстыку дадзім, што цябе не толькі ў нейкую там майстэрню, а ў міністэрства прымуць.

Качан маўчаў.

— Ну, дык згода?

— А што добрага вы можаце пра мяне напісаць?

— Хе, добрага шмат чаго можна прыдумаць. Значыць, згода?

— Хай сябе, — здаўся Качан.

— Ну дык — чытай, Сымонавіч! — урачыста загадаў дырэктар.

Качан слухаў і не верыў сваім вухам. Прыгожыя словы характарыстыкі салодка аджукаліся ў душы. Быццам Іван Сымонавіч чытаў не звычайную паперку, а падносіў Качану чарку за чаркай.

Заяву на звальненне па ўласным жаданні Качан падпісаў адным махам. Але за дзв'юрыма дырэктарскага кабінета ачомуўся. Ён перабраў у памяці ўсе прадпрыемствы і ўстановы свайго гарадка і не знаходзіў такога месца, дзе б некалі не працаваў. І усё-такі вырашыў схадзіць у сельпо: чуў, што там патрабуецца экспедытар.

Начальнік аддзела кадрў сельпо, не глянуўшы нават на характарыстыку, замахнуў рукамі:

— Што вы, Качан, позна ўжо! Узялі чалавека!

Як жаласліва ні глядзеў на яго Качан, які ні падсоўваў яму пачытаць характарыстыку, начальнік толькі адмахваўся.

Больш ісці не было куды. Падпёршы спінай плот, апусціўшы галаву, Качан стаяў і думаў.

— Здароў, Качан, што нос павесіў? — раптам прагрымеў над яго вухам чыйсьці бас.

Качан падняў галаву і пазнаў свайго сябра — Гарбуза, з якім некалі разам у экспедытарах хадзілі.

— Ат, звольніўся, работу шукаю.

— Знайшоў?

— Дзе тут знойдзеш! Ведаюць, як аблупленага!

— Ты па ўласным?

— А то як жа!

— І характарыстыка ёсць?

— Яшчэ якая!

— Тады не бяду! Ідзі, брат, назад у сваю кантору.

— Што? Вярнуцца?

— Але, вярніся. Скажы, што перадумаў.

— Не возьмуць! Я там такіх дроў наламаў...

— А не возьмуць, дык ты ў суд! З такой характарыстыкай... Клянуся бутэлькай — прымуць!

Гарбуз не памыліўся. Суд прымусіў дырэктара рамонтнай канторы прыняць на працу Качана як аднаго з найлепшых работнікаў, кіруючыся характарыстыкай, падпісанай самім дырэктарам.

Нерпа

Прафесар Іван Фаміч Любецкі ўжо не памятае, калі жонка сустракала яго радаснай усмешкай. Ён больш прывык да гневу сваёй Зюльфіі Арнольдаўны, колішній высокай Зоські, маладзейшай за мужа на дваццаць з гакама гадоў. Справа ў тым, што больш, чым мужа, асабістую «Волгу» і дачу, Зюльфія Арнольдаўна палюбіла сталічны тэатр. Праз гэта і пачаліся ў прафесара непаразумеўні, асабліва тады, калі на сцэне ігралі сімпатычныя артысты. Тады Зюльфія Арнольдаўна адварочвалася ад мужа і шаптала балючае для Івана Фаміча слова: «Мяшчок!»

Іван Фаміч не любіў тэатр і лічыў яго пустым марнаваннем часу. Хадзіў толькі для таго, каб не квяціць жонку. Звычайна ў час спектакля перад яго вачыма паўставалі не артысты, а розныя формулы, лічбы. Яны знікалі толькі ад вострага болю ў баку: гэта ўжо Зюльфія Арнольдаўна падавала сігнал локцем, што патрабуецца яго думка наконт адзення якога-небудзь артыста ці артысткі. Калі паспешлівы адказ прафесара не супадаў з меркаваннямі жонкі, трэба было чакаць непрыемнасцей. Пачыналіся яны адразу ж пасля заканчэння спектакля. То муж несвоечасова падаваў ёй паліто, то ішоў уперад, не заўважаўшы, што жонка разглядае новую сукенку якойсьці модніцы ці тая захапляецца абноўкай Зюльфіі Арнольдаўны.

Увесь дзень тады Іван Фаміч намагаўся быць самым пунктуальным, але заўсёды, як на грэх, не мог дагэдзіць жонцы, і яна гадзінамі не размаўляла з ім.

Былі, хоць і не дужа часта, і прыемныя хвіліны. Гэта тады, калі Зюльфія Арнольдаўна апранала модную абноўку, якая многім падабалася. Асаблівае задавальненне прыносілі зайдзросныя позіркі суседак і сябровак. Радавалася Зюльфія Арнольдаўна і тады, як чула дасціпную плётку пра якую-небудзь заядлую модніцу-канкурэнтку.

Але сапраўдным шчасцем было, калі Іван Фаміч прывозіў з-за мяжы што-небудзь з адзення. Тады Зюльфія Арнольдаўна падсаджвалася да мужа, а часам і ўзбіралася яму на калені, мякка цалавала ў лоб і, пагладжваючы лысыню, гаварыла:

— Які ты ў мяне харошы, татачка.

Іван Фаміч, бывала, памкнецца запырэчыць, што ў лоб цалуюць не з радасці, але Зюльфія Арнольдаўна тут жа загадвала:

— Хуценька пацалуй мяне!

І Іван Фаміч, нязграбна абняўшы плечы жонкі, прыкладваўся да яе вуснаў. У часы добрага настрою Зюльфія Арнольдаўна заўсёды звала мужа бацькам, хоць ён ім за дваццаць гадоў сямейнага жыцця так і не сабраўся стаць.

Сёння ўсю раніцу Зюльфія Арнольдаўна была самым шчаслівым чалавекам на зямлі, а самым лепшым, клапатлівым мужам стаў Іван Фаміч. Яшчэ з паўгода назад прахытала Зюльфія Арнольдаўна ў газеце, што асабліва за мяжой моднае цяпер футра з нерпы. А Іван Фаміч, як на бяду, калі быў па справах у Магдана, бачыў іх колькі хочаш. З таго часу Зюльфія Арнольдаўна страціла ўвесь свой спакой. Футра ёй снілася кожную ноч, казыхала яе сэрца. І вось пад Новы год Іван Фаміч апіскаліў жонку. Футра ззяла залацістым адценнем і так падабалася Зюльфіі Арнольдаўне, што яна амаль да самага вечара круцілася каля тлумо. І калі з інстытута вярнуўся муж, Зюльфія Арнольдаўна ажно некалькі разоў запар пацалавала яго ў лоб, паклала ў кішэню каханаму білеты ў тэатр і запэўніла, што ніколі ў жыцці не будзе называць яго «мяшчок» і нават перастане шпурляць у яго туфлямі, якія Іван Фаміч праз сваю рассяянасць часта кладзе не ў шудлядку, а ў свой партфель. Праўда, Іван Фаміч такія абяцанкі чуў ад каханай ужо неаднойчы, але ўсё ж прафесар быў рады за сваю жонку.

Гэтым разам Зюльфія Арнольдаўна адмовілася ехаць у тэатр на машыне, запэўніўшы мужа, што свежае паветра карысна не толькі ёй, але не зашкодзіць і яму. Выйшлі задоўга да пачатку спектакля. На вуліцы Зюльфія Арнольдаўна ўзяла мужа пад руку. Каля кожнага кіёска прасіла купіць тэ сапосіт, т газету, хоць раней яны для яе як бы не існавалі.

У фая тэатра было шмат народу. Жанчыны сталі групкамі, як звычайна, бавячы час у размовах. Зюльфія Арнольдаўна адразу, як тья мухі цукерку, абляпілі прыхільніцы адмысловых мод, каб разгледзець сенсачыйную навінку — нерпавае футра. Іван Фаміч, каб не перашкаджаць цікаўным, адшоў убок.

Але раптам усё модніцы ад Зюльфіі Арнольдаўны сіганулі да кампаніі Івана Фаміча, які размаўляў са зняёмным бухгалтарам універмага — суседам па доме. Як толькі Зюльфія Арнольдаўна глянула туды, дык аж ледзь не самела ад нечаканасці. Галька — жонка бухгалтара, злосная канкурэнтка Зюльфіі Арнольдаўны па модах, была ў такім жа нерпавым футры. Галька і бухгалтар ледзь не цалавалі прафесара:

— Дзякуй, дарагі Іван Фаміч, не ведаем, як разлічыцца з вамі за тое, што не забыліся на нашу просьбу і прывезлі нерпавае футра.

Зюльфія Арнольдаўна, задыхаючыся ад злосці, прашаптала Івану Фамічу:

— Мне млосна. Хутчэй бяры таксі і — дадому.

Дома Зюльфія Арнольдаўна павалілася на канапу і закрывала, залямантавала не сваім голасам, ажно збеглася не толькі суседзі, але і многія цікаўныя з вуліцы.

— Коцік, што з табой, што здарылася? — нясмела залапатаў Іван Фаміч.

І тут «коцік» імгненна ператварыўся ў раз'юшаную тыгрыцу. На аслушанелга прафесара, ледзь не збіўшы яго з ног, віхураці ляцела нерпавае футра. Гэта Зюльфія Арнольдаўна вяртала мужа падарунак.

Той лейтэнант маладзенькі...

Сярод вершаў цудоўнага паэта-франтавіка Аляксея Пысіна, прысвечаных Вялікай Айчыннай вайне, і гэты, адрасаваны таксама франтавіку, толькі празаіку, Аляксандру Капусціну:

*Сцяжынкі лясныя статтаны да дзір,
Сышлі ўжо грузды і апенкі.
Сустрэча з дубамі:
— Вунь дзед-брыгадзір.
А той —*

*лейтэнант маладзенькі.
Яшчэ ты кагосьці ўвайў і спазнаў
У дрэве з густымі брывамі.*

Смерць ворагам

Аляксей Васільевіч напісаў яго, калі адзначалася 60-годдзе Аляксандра Пятровіча. Нарадзіўся 12 лютага 1924 года ў вёсцы Старая Рудня Жлобінскага раёна. Як у Аляксея Пысіна, у яго таксама многа твораў пра гераічнае змаганне з нямецкім фашызмам. Шмат якія адлюстроўваюць уласна перажытае. У чэрвені 1942 года арганізаваў у роднай вёсцы камсамольска-маладзёжную падпольную групу. Аднадумцамі сталі сябры-школьнікі па Жлобінскай дзесяцігодцы. Падштурхнула на гэта яго старэйшая сястра Вера. У нарысе «Нас вадзіла маладосць...» успамінаў: «Аднойчы мы... капалі на гародзе бульбу. Яна, увогуле не замкнутая дзяўчына, на той час усё маўчала. Напоўніўшы сваё вядро, разгнулася, тыльным бокам далоні адкаціла з ілба пасму валасоў, уважліва паглядзела на мяне.

— Не, братка, не быць на нашай зямлі фашыстам, не быць, — сказала нейкім пагубелым, нібы не сваім (а голас у яе быў звонкі, спеўны) голасам.

Пасля, калі з сябрамі Мішам Таўсцялёвым, Юркам Хількевічам праходзіў міма бярозавага крыжа, пастаўленага гітлераўцамі на магіле іх забітага салдата, недвухсэнсоўна заўважыў: «Прыгожы крыж, але яму чагосьці не хапае». Неўзабаве хлопцы павесілі на крыж дошку, на якой дзёгцем напісалі, што ўсіх ворагаў чакае гэтка бясслаўная смерць.

Познім вечарам сябры сабраліся на Сашавай кватэры. Юрка, Міша і яшчэ адзін сябрук Сяргей. Далі клятву змагацца з ворагам, а тэкст якой даручылі напісаць яму. Ніхто не ведаў, колькі дзвярдзца кожнаму пражыць. Сяргей у партызанскім атрадзе прастудзіўся і памёр. Тоня Войстрыкава, агітуючы сябровак, паказвала, як абыходзіцца з пісталетам. Прагучаў стрэл. Баючыся, што гітлераўцы расстрэляюць маці (чутка пайшла па вёсцы), скончыла жыццё самагубствам, выстраліўшы сабе ў скроню.

Напачатку распаўсюджвалі лістоўкі, тэкст якіх прыдумваў ён, а перапівалі, завесіўшы вокны коўдрай альбо схаваўшыся дзе-небудзь днём, папалечнікі. Пісаў левай рукою, друкаванымі літарамі.

Прыкрыў раток, здраднік Гусачок

Само ж ваеннае жыццё, а калі дакладней — баявое камсамольскае юнацтва — неаднаразова сутыкала яго з выпадкамі, якія самі па сабе маглі стаць сюжэтам захапляльных твораў. Хоць бы знаёмства з савецкім падпольшчыкам аднафамільцам Уладзімірам Капусціным. Ён раптам пачаў часцяком наведвацца ў іх хату. Пасядзіць, пагаворыць. Адночы праранавалі лістоўку. А калі гэта правакацыя? Аднак убачыў напісаны вялікімі літарамі загаловак «Весткі з Савецкай Радзімы». «Але ж Уладзімір працуе дзяжурным па чыгуны, значыць, служыць фашыстам?» — не давала спакою думка. Той, бадай, здагадаўся, што ў яго на душы: «Калі хочан, перапішы...» Пасля вайны даведаўся,

што працаваў і з яшчэ адным разведчыкам, у якога клічка Арол. Ён дзейнічаў у Рагачоўскім раёне. Аляксандр Капусцін «з'яўляўся» Воранам.

Маладосць ёсць маладосць. Надаралася, члены падпольнай групы дзейнічалі безаглядна. Як прызнаваўся, «па юнацкай нявыпытнасці, а часам і па легкадумнай саманадзейнасці мы, здаралася, дапускалі ўчынкi, якімі выкрывалі сябе. І ратавала нас толькі тое, што людзі не выдалі: здагадаліся, бачылі, але маўчалі. Жылі ж мы сярод сваіх людзей, якія таксама ненавідзелі фашыстаў».

Фота з сайту gpb.by

Міхась Даніленка і Аляксандр Капусцін у рэдакцыі «Гомельскай праўды».

Адзін з падобных учынкаў... З Мішам Таўсцялёвым паехаў на станцыю Салтанаўка, дзе яшчэ ў чэрвені 1941-га згарэў склад сельпо. Набралі солі ў мяшок і прыхапілі з сабой тармазны башмак. Хто-хто, а яны, якія выраслі каля чыгункі, ведалі, што так спыняюць рух цягніка. Праз некалькі дзён паставілі яго на адным з пуцэй Жлобін — Гомель. Па дарозе назад трапілі пад дождж, вярнуліся не толькі змораныя, але і мокрыя. Дома заснуў адразу, як бы прарваліся ў нейкую вялікую яміну. З абдымкаў сну вырваў голас фашысцкага паслугача, якога прарвалі Гусачок, забыўшы яго сапраўднае прозвішча. Той клікаў на чыгунку разбіраць завал — цягнік усё ж сышоў з рэек.

Пачаў збірацца, але Гусачок заўважыў яго мокры пінжак. Маці хуценька па тлумачыла:

— Пыл выбівала ды забылася ў хату зграбца... А ночку дождж пайшоў...

Ды нездарма кажучы: адна бяда не ходзіць. Калі хлопцы, разбіраючы завал, сабраліся кінуць башмак, які ляжаў на самым бачным месцы, у яміну з вадой, перад імі як з-пад зямлі вырас... Гусачок.

З атарapelасці ўсіх вывеў голас Аляксандра Капусціна. Адкуль і смеласць узялася?! Ушчыльную наблізіўся да яго, завіў:

— Калі што, запомні, гад, знойдзуча людзі, якія табе не даруюць даносу!

Пашанцавала... Як і неаднойчы, калі трапляў у смаротна небяспечныя сітуацыі, працягваючы барацьбу ў партызанскім атрадзе імя С. Будзённага брыгады імя К. Варашылава.

Ты? Толькі фронт!

Гады партызанства сталі для Аляксандра Пятровіча і пачаткам яго літаратурнай дзейнасці. Летам 1943 года ў падпольнай абласной газеце «Гомельская праўда» была змешчана яго першая карэспандэнцыя аб разведчыках атрада. Вызваленне Гомельшчыны, як вядома, пачалося ў 1943 годзе. Колішніх народных мсціўцаў, якія падыходзілі па ўзросце, прызывалі ў армію. Яму ж прапанавалі службу ў рэчыцкай міліцыі.

Засмучала, бо хлопцы з яго аддзялення прадоўжаць барацьбу з ворагам, а ты будзеш у тыле ворага. На адным дыханні напісаў рапарт аб адпраўцы на фронт.

Былі баі на 1-м Украінскім фронце ў складзе 140-й стралковай дывізіі. Кантузія, тройчы паранены. І працягваліся франтавыя дарогі... Увесь гэты час не развітаўся з паходным шывткам, куды запісаў няхітрыя паэтычныя радкі, а пісаць пачаў яшчэ ў школе. І запамінаў выпадкі, да якіх можна будзе вярнуцца пасля Перамогі. Так нарадзілася і задума аднаго з яго найлепшых апавяданняў

загавдаў рэдакцыяй навукі і культуры БелТА, быў адказным сакратаром, потым намеснікам галоўнага рэдактара «ЛіМа».

Выйшлі кнігі «Размова ў дарозе», «Скажу праўду», «Белыя гусі лета прарочаць», «Цвіў бэз, іграла скрыпка», «На хвалах Нявы»... У апавесці «Салёная раса» раскажаў пра капітана Баталава, які больш чым месяц стрымліваў наступленне фашыстаў пад Жлобінам. Праславіўся і генерал-лейтэнант Леанід Пятроўскі. Апавесць пра яго можна назваць «Салдаты першай перамогі». Менавіта на Жлобіншчыне ці не ўпершыню гітлераўцы адступілі на такім вялікім адрэзку фронту. Выдаў таксама ў «Бібліятэцы часопіса «Вожык»» дзве кніжкі гумару і сатыры.

«Хуткая» не заўсёды ўратавальніца

У сваёй апошняй кнізе «Усяму бела-му свету» прачытаў толькі карэктур. Калі зайшоў да мяне ў «ЛіМ» пахваліцца ёю, не пазнаў яго. Неякі ссутулены, без звычайнай іскрыні ў вачах. Як высветлілася, на дачы, што ў Пу-хавіцкім раёне, схопіла сэрца. Некалькі дзён праляжаў у бальніцы. Сабраўся схадзіць у Саюз пісьменнікаў, уладзіць сякія-такія справы да пачатку сходу літаратараў, які меўся адбыцца. Угадваў пайсці разам, але жадання ў мяне не было. Прычына ў тым, што на той час рэдка якое мерапрыемства абыходзілася без палітыканства.

Што і гэтым разам усё адбывалася менавіта так, неўзабаве ўпэўніўся і я. Усё ж-такі праз некаторы час, як мы развіталіся, вырашыў наведацца ў Дом літаратара. Не ведаю, чаму нечакана памяняў сваю думку. Магчыма, узнікла нейкая нядабрае прадчуванне? Можна, і так, але катэгарычна сцвярджаць не бярэся.

Пачаў падымацца на другі паверх, але толькі ступіў у фая, як пераканаўся, што адбываецца тое, што і павіна было адбывацца. Праз адчынення дзверы, што вялі ў залу, раздаваліся шум, выкрыкі, на сцэну адзін за адным вяраліся «праўдалюбыцы». Усё-такі ў залу ўвайшоў, агледзеўся па баках: хацелася ўбачыць Аляксандра Пятровіча. Але яго не заўважыў, пайшоў назад.

А ў гэты час яму стала блага. Вельмі блага. Несумненна, што яму з абвостраным пачуццём сумленнасці, балюча было: самыя лепшыя намеры зводзіцца да навешвання адзін аднаму палітычных ярлыкоў, зноў назіраецца непрыманне чужых думак і меркаванняў. Таму ён і паспяшаўся да выхаду. Паспеў з цяжкасцю дайсці да вестыбуля, дзе паваліўся на падлогу. Тэрмінова выклікалі «хуткую». Аднак яна ехала да Дома літаратара ажно трыццаць хвілін. І гэта прытым, што падстанцыя яе знаходзіцца за некалькі соцен метраў.

Так 16 кастрычніка 1996 года і стаў апошнім днём у жыцці Аляксандра Пятровіча.

* * *

Калі пішу гэтыя радкі, за акном — зіма. Кажучы, што яна сёлета ранняя. Не, зусім не ранняя. Проста мы прывыклі апошнім часам, што затрымліваецца, а тут наступіла своечасова. Ведаю, як бы ўзрадаваўся яе прыходу Аляксандр Капусцін. Адрозна ўвайў бы лыжы і паспяшаўся ў лес, які быў непадалёку ад яго дома, што па вуліцы Гамарніка ў Мінску. Адпачыць жа на прыродзе ён любіў. З ранняй вясны, калі прагрэецца вада, да позняй восені плаваў. А зімой, канечне ж, былі лыжы. Здавалася, што яго, нягледзячы на перажытае ў гады вайны, хопіць яшчэ не на адзін год.

Здавалася...

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Пісьменніцкія выступленні. Якасць і колькасць

Заўжды ў асяроддзі паэтаў, празаікаў важнае месца займаюць размовы пра выступленні перад чытачамі. Калі гаварыць сур'ёзна, то гэты клопат — частка літаратурнага выхавання грамадства. А пасля ўжо ў спадарожнікі можна дадаць і іншыя тэмы — рэакцыя розных аўдыторый на гэтыя выступленні, характар падрыхтаванасці і чытачоў, і саміх пісьменнікаў, абмеркаванне таго, што важней — траіць час на размовы пра літаратуру і адпаведна пра сваю ўласную творчасць ці працаваць за пісьмовым сталом... А яшчэ ж, асабліва сёння, калі папулярная кніга не карыстаецца ранейшым аўтарытэтам, ранейшай папулярнасцю, існуе прамая залежнасць распаўсюджвання кніжных навінак ад таго, наколькі часта пісьменніка бачыць чытач жывую... Словам, пытанні выступленняў, сустрэч пісьменніка з чытачам — сур'ёзнае клопат.

А вось якая карціна складвалася на гэтым абсягу творчага жыцця, напрыклад, у сярэдзіне 1960-х гадоў? Пра гэта мы зможам даведацца са справаздачы дырэктара Бюро прапаганды мастацкай літаратуры Саюза пісьменнікаў БССР Міхася Чавускага ў аддзел культуры ЦК Кампартыі Беларусі. Дакумент датаваны 30 лістапада 1965 года і знаходзіцца ў Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь.

Міхась Чавускі (1904—1984) — беларускі празаік, драматург. Нарадзіўся ў вёсцы Шапілава Жлобінскага раёна Гомельскай вобласці. З 1917 года — наборшчык друкарні ў Жлобіне. Служыў у пагранічных войсках (1926—1928). Рэдагаваў газету Пleshчаніцкай МТС, газету Мінскага сельскага раёна. Працаваў інструктарам ЦК КПБ, галоўным рэдактарам БелТА. У 1934—1937 г. завочна вучыўся ў Камуністычным інстытуце журналістыкі ў Ленінградзе. У час Вялікай Айчыннай вайны — адказны сакратар газеты-плаката «Раздаём фашысцкую гадзіну» (1941—1943). У 1943-м — рэдактар сатырычнай газеты Віцебскага падпольнага абкама КП(б)Б «Партызанскае слова». У пасляваенныя гады Міхась Чавускі — намеснік старшыні Камітэта па радыёвяшчанні пры Саўнаркам БССР (1944—1947), затым — галоўны рэдактар, потым загадчык аддзела фельетонаў часопіса «Жовык» (1947—1961). У 1964—1970 г. — дырэктар Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР. Друкавацца ў рэспубліканскім друку пачаў у 1937 г. Выдаў зборнікі аповяданняў «Крытычны момант» (1954), «Індык на курорце» (1960), «Рука руку мы» (1964), «Чаму ж не смяяцца?» (1969), «Стрэляны Вераб'ёў» (1976), дакументальную аповесць «Фарбамі гневу» (1975, дапоўненае выданне ў 1978).

З дакладнай запіскі ў ЦК КПБ: «Вопыт працы Бюро прапаганды мастацкай літаратуры Саюза пісьменнікаў БССР за 1965 год паказаў, што пісьменніцкія выступленні — літаратурныя вечары і сустрэчы ўзмацняюць творчыя сувязі з шырокімі коламі цяперашніх і будучых чытачоў мастацкай літаратуры, пашыраюць непасрэдна зносіны пісьменніка з народам, духоўна ўзбагачаюць і выступаюць гаспадаркай і яго аўдыторыя, дапамагаюць у выхаванні новага чалавека — будаўніка камунізму». І далей: «З данамовай партыйных, прафсаюзных і камсамоўскіх арганізацый былі падобраны пазітыўныя і грамадскія карэспандэнты-арганізатары. Гэта, у асноўным, людзі, якія маюць непасрэльныя адносіны да літаратуры — пісьменнікі, журналісты — аматары беларускай літаратуры. Абавіраючыся на актыўны ліку кнігалюбаў і членаў літаратурных аб'яднанняў, Бюро правяло значную работу на прапаганда мастацкай літаратуры...»

Якімі ж лічбамі характарызаваўся пісьменніцкая праца ў частцы выступленняў? «Ужо сёлета на пуцёчках Бюро абдылося каля 2000 выступленняў, з іх каля 700 шэфскіх. Абдылося за гэты перыяд не менш 200 бясплатных выступленняў пісьменнікаў (без пуцёчак Бюро) на канферэнцыях чытачоў, у бібліятэках, кніжных магазінах, школах, тэхнікумах, вышэйшых навуковых установах, вайсковых часцях...» Міхась Чавускі падкрэслівае, што «выступаўшыя пісьменнікі

толькі на пуцёчках Бюро мелі за гэты перыяд на меншай меры 200-тысячную аўдыторыю. Гэта творчая справаздача вялікай зруны пісьменнікаў перад самым строгім і аб'ектыўным калектыўным крытыкам». Атрымліваецца, што, калі мець на ўвазе паярэдую інфармацыю пра лічбы ў 2000 выступленняў, кожны раз аўдыторыя складала каля 100 чалавек... Што таксама з'яўляецца ў пэўнай ступені характарыстыкай арганізацыйнай работы. Сабраць 100 чалавек на сустрэчу дзе-небудзь у вясковай школе ці ў сельскім клубе ў далёкай глыбінцы — гэта не так і проста.

З запіскі М. Чавускага: «Ёсць нямала сведчанняў добрага кантакту выступаючых пісьменнікаў з аўдыторыяй, нямала добрых водгукаў рабочых чыгуначнікаў, гродзенскіх тэкстыльчыкаў, Мінскіх аўта- і трактарабудаўнікоў, Гомсельмаша, Полацкіх нафтавікоў, будаўнікоў, работнікаў лёгкай і мясцовай прамысловасці, бытавых прадпрыемстваў, рабочых саўзасаў і другіх катэгорый працоўных».

Дырэктар Бюро прапаганды адзначае, што цікава праходзіць літаратурныя сустрэчы старэйшага паэта-песенніка Адама Русака, пакаідаюць добрыя ўражання выступленняў ў рабочых інтэрнатах паэтаў Артура Вольскага і Святланы Яўсеевай, іх размовы з моладдзю, добрыя водгукі ідуць аб выступленнях Сяргея Грахоўскага, Уладзіміра Корбана, Аркадзя Русецага, Алеся Бажко, Міколы Аўрамчыка, Браніслава Спрычана, Еўдзікі Лось, Уладзіміра Карпава, Аляксея Кулакоўскага, Алеся Махнача, Леаніда Прохцы, Аляксандра Лазнявога, Міхася Скрышкі, Анатоля Астрэйкі, Аляксея Зарыцкага, Уладзіміра Калеснікі, Алеся Савіцкага, Пятра Прыходзькі... Па пуцёчках Бюро выступала ў сярэднім 70 пісьменнікаў. Яны ж, падкрэслівае аўтар справаздачы, актыўна выступалі і ў час бясплатных сустрэч і на вечарах. «Пісьменнікі, — піша М. Чавускі, — генерал Аляксеў, Пятрэў Брочка, Іван Шамякін, Максім Танк, Іван Новікаў, Іван Мележ, Аляксандр Асіпенка, Янка Брыль, Янка Скрыган і шмат якія іншыя часта выступалі (без пуцёчак Бюро) у бібліятэках, школах і іншых арганізацыях на запрашэнні іх чытачоў. Паспяхова праходзіць сустрэчы з чытачамі Івана Новікава і Рунца, разам з героямі іх кніг».

Бюро прапаганды Саюза пісьменнікаў арганізоўвае яшчэ і літаратурныя сустрэчы ў клубе пісьменнікаў. Яны ў некагаторай ступені носяць «профільны» характар... Чытаем у М. Чавускага: «Добра прайшла сустрэча з выкладчыкамі літаратуры, рускай і беларускай мовы, асабліва добра прайшоў вечар сустрэчы з кіраўнікамі мастацкай самадзейнасці. Вялікі інтарэс грамадскага рэспублікі выклікала Усеазаможная нарада пісьменнікаў-перакладчыкаў, якая адбылася ў сталіцы рэспублікі. Удзельнікі нарады выступілі ў літаратурных вечарах — сустрэчах ва Універсітэце, палацах культуры прафсаюзаў, трактарнага завода, камвольнага камбіната. Гэта былі сапраўдныя інтэрнацыянальныя вечары супрацоўніцтва брацкіх літаратур».

Безумоўна, у ранейшыя часы была пэўная практыка, калі праводзіліся Дні нацыянальных літаратур у Беларусі і адпаведна Дні беларускай літаратуры ў

розных рэгіёнах Расійскай Федэрацыі, у розных кутках былога Савецкага Саюза. Менавіта вопыт такіх мерапрыемстваў спрыяў і арганізацыі выступленняў пісьменнікаў з іншых рэспублік у Беларусі ў межах самых розных мерапрыемстваў. Варта да інфармацыі М. Чавуска дадаць і тое, што пісьменнікі літаральна з усяго Савецкага Саюза, нават з недалёкіх і далёкіх (В'етнам, Манголія і г. д.) краін былі гасцямі пісьменніцкіх з'ездаў, юбілейных урачыстасцей, звязаных з ушанаваннем таго ці ці іншага класіка ці нават аркага беларускага пісьменніка-сучасніка.

М. Чавускі адзначае: «Прапаганда мастацкай літаратуры, як правіла, увязваецца з грамадска-палітычным жыццём нашай рэспублікі і ў прыватнасці з тымі гістарычнымі датамі, якія адзначае наш народ».

20-годдзю Перамогі над гітлераўскай Германіяй была прысвечана дэкада сустрэч беларускіх пісьменнікаў з працоўнымі Віцебска, Полацка, Оршы. У Віцебскай жа вобласці ў чэрвені месяцы быў праведзены твядзень літаратурных сустрэч з працаўнікамі сельскай гаспадаркі. На фабрыках, заводах, будоўлях Мінска, Гомеля, Магілёва, Гродна, Брэста прайшлі тэматычныя літаратурныя вечары: «Гэты дзень не змоўжне слава», «Вялікі подзвіг беларускага народа», «Пісьменнікі-франтавікі і партызаны і героі іх кніг». Дні літаратуры праходзілі ў гарадскіх парках культуры і адпачынку. Актыўны ўдзел у твядзень дзіцячых пісьменнікаў прывялі амаль усе дзіцячыя пісьменнікі. Праведзены вечары паэзіі і ў Мінску, Магілёве, Бабруйску, Гродне і інш. Пагадзіцца, цікавы вопыт і для сённяшніх дзён, хаця і прайшло з таго часу больш чым паўвека.

Адно толькі Бюро, канешне ж, не ў стане было б арганізаваць такі шырокі спектр прапагандысцкіх мерапрыемстваў, звязаных з пашырэннем ведання пра сучасны літаратуры працэс. Чытаем у дакладнай запіскі: «У правядзенні літаратурных сустрэч і вечароў, у прапаганда мастацкай літаратуры данамаюць нам партыйныя, камсамоўскія і прафсаюзныя органы».

Прыклад актыўнага ўдзелу ў нашай рабоце, прыклад для ўсіх органаў кнігазастады, спажываўцаперары і саюздруку наказаў, асабліва ў першы перыяд дзейнасці Бюро, Віцебскі аблкігазастандаль і ў прыватнасці яго кіраўнік т. Батурын. Вось што пісаў ён у Саюз пісьменнікаў пасля праведзенай дэкады літаратурных сустрэч: «Выступленні беларускіх пісьменнікаў у цэхах і клубах прадпрыемстваў перад рабочымі, а таксама перад студэнтамі і моладдзю Віцебска, Полацка, Наваполацка, Оршы прайшлі арганізавана і вельмі цікава. У час сустрэч ўсюды быў наладжаны гандаль кнігай. Усе выданні пісьменнікаў Янкі Брыля, Янкі Скрыгана, Сяргея Грахоўскага, Міколы Аўрамчыка, Ніла Гілевіча, Алеся Савіцкага, Пятра Прыходзькі і іншых разам з аўтаграфамі набыты ўдзельнікамі вечароў... Вечары паказалі, што такая форма прапаганды кнігі з'яўляецца найбольш удалай, і яе трэба практыкаваць рэгулярна...» І яшчэ дадае М. Чавускі: «...Прафсаюз чыгуначнага транспарту — Дорпрафсаюз Беларускай чыгункі, які аб'ядноўвае трохсоттысячную армію членаў прафсаюза, а таксама кіраўніцтва чыгункі прывялі вялікае значэнне прапагандзе мастацкай літаратуры. Калі раней перад чыгуначнікамі нашы пісьменнікі амаль не выступалі, цяпер яны часта гасці не толькі ў клубах, але і ў цэхах дэпо, на ўсіх службах».

А якія ж крытычныя стрэлы, недахопы? Варта зазначыць, што як вопытны чыноўнік Міхась Чавускі не абмянае праблему, не імкнецца зарэгуляваць рэчаіснасць. «...Ёсць у нас і сур'ёзныя недахопы. Пэўная група пісьменнікаў яшчэ

не ўдзельнічае ў нашай рабоце. Не заўсёды мы дабіваемся, каб літаратурны вечар з'явіўся важнай падзеяй і для аўдыторыі, і для выступаючых пісьменнікаў. Гэты недахоп у рабоце бюро можна лічыць найбольш сур'ёзным».

І яшчэ: «Арганізацыі, якія з намі звязаны, жадаюць слухаць выступленні пісьменнікаў не толькі са сваімі творами. Іх цікавяць і тэматычныя накіраванасць літаратурных сустрэч».

Група пісьменнікаў ужо адгукнулася на нашы прапановы, і разам з імі мы падрыхтавалі тэматычныя выступленні. Вось некаторыя з іх: «Ленін у драматургіі, прозе і паэзіі», «Паэзія барацьбы і працы», «Яго Вялікасць — Савецкі чалавек», «Мая Беларусь», «Пра тых, хто на чужыне», «Пісьменнік і героі яго твораў», «Песа, рэжысёр, акцёр — спектакль...», «Аўтары новых кніг», «Горад Мінск у творах беларускіх пісьменнікаў» і г. д. Па некаторых тэмах выпушчаны афішы і адбыліся ўжо выступленні».

Бюро ставіць перад сабой задачу ў будучым годзе мець у кожным раёне грамадскага карэспандэнта-арганізатара на прапаганда мастацкай літаратуры. У бліжэйшы час мы абгаворым на Савеце бюро пытанне аб стварэнні грамадскага фонду для прэм'явання лепшых грамадскіх карэспандэнтаў-арганізатараў бібліятэчкамі, складзенымі з лепшых твораў беларускіх пісьменнікаў».

Работа над тэматычным планам прапаганды мастацкай літаратуры, які супадае з падрыхтоўкай да 50-годдзя Савецкай дзяржавы, 50-годдзя стварэння нашай рэспублікі і стагоддзя з дня нараджэння Леніна паказвае шраг новых прапановаў, якія ў бліжэйшы час будуюць абгавораны на Савеце бюро».

Канешне ж, аўтара запіскі, і ўвесь склад тых таварышаў, хто ў Саюзе пісьменнікаў быў задзейнічаны ў прапаганда мастацкага слова, прапагандадзе здабыткаў пісьменніцкай працы, у арганізацыі выступленняў, хвалявала пытанне якасці сустрэч... З дакладной запіскі: «...нам трэба сур'ёзна надумаць аб тым, каб наведлічэнне колькасці выступленняў не адбівалася на якасці, і дабіцца такога становішча, каб у далейшым запрашэнне пісьменнікаў арганізацыямі рабілася не для галаткі. Кожны выязь пісьменніка павінен быць апраўданы і мэтазгодны ва ўсіх адносінах. Зрэшты, нельга не лічыцца з тым, што гэта звязана з фінансавымі выдаткамі і затратамі дадрагога пісьменніцкага часу. Напрыклад, загадчык Тураўскай бібліятэкі т. Альберсон проціць камандзіраваць цэлую групу пісьменнікаў (пералічваецца 7 пісьменнікаў і др.) для ўдзелу ў вечары беларускай паэзіі. У т. Альберсона, мабыць, і не ўзнікла пытання — навошта такая вялікая група пісьменнікаў для аднаго вечара і ці не Яфім Макевіч узяў бы на сябе камандзіраванчыя выдаткі, якія складалі б не менш 300 рублёў нават б. і др.»

У гэтым напрамку трэба весці настойліваю растлумачальную работу, каб арганізацыі і арганізатары сустрэч разумелі, што ў пісьменнікаў ёсць свае творчыя планы, што трэба шанаваць іх час, а патрабаваць пісьменніка можна толькі тады, калі гэта выклікаецца безумоўнай неабходнасцю...»

Запіска дырэктара Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР М. Чавускага, складзеная на самым пачатку арганізацыі такой работы, арганізацыі Бюро, — у некагаторай ступені і напамін для дзён сённяшняга, для сённяшніх актыўнасцяў пісьменніцкага супольніцтва і тых, хто заклапочаны прапагандай мастацкага слова, мастацкай літаратуры.

Кастусь ЛЕШНІЦА,
Вячаслаў СЕЛЯМЕНЕЎ

Аб непазбежнасці страты

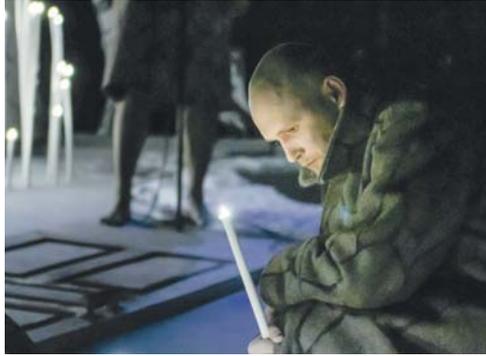
Так склалася, што, каб трапіць у некаторыя тэатры ці на пэўныя спектаклі, глядач павінен прыкласці намаганні (асабліва гэта тычыцца прэм'ер). Трэба не забыцца на планаванне: пільна сачыць за афішай, выбраць дзень, загадзя набыць білет... Зрабіць усё ў апошні момант наўрад ці атрымаецца.

Што тычыцца Мінскіх тэатральных пляцовак, то ў гэтым рэчышчы найперш у галаву прыходзіць Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургі. На доўгачаканую прэм'еру ды некаторыя іншыя адметныя пастаноўкі жадаючых завітаць вельмі шмат. У тэатры прапануюць нават запісацца ў «ліст чакання». Да таго на ажыятаж уплывае адносна невялікая ўмяшчальнасць залы. Аднак пра ўсё гэта аматар ведае і без нашых згадак... Хіба што прапусціў ці не заўважыў, што РТБД, у адрозненне ад многіх айчынных тэатраў, імкнецца ісці (ды ідзе) насустрач глядачу, які не паспявае або не мае магчымасці завітаць.

Пра гэта сведчыць, напрыклад, праект «РТБДом», які дазваляе знаёміцца з пастаноўкамі ў відэафармаце (так, у лютым можна паглядзець запісы спектакляў «Пачупкі», «Беларусь. Дыдактыка», «Шлюб з ветрам», а таксама «Жанчыны Бергмана»), а яшчэ — супрацоўніцтва з відэасэрвісам VOKA. Тую ж нядаўнюю прэм'еру пад назвай «Забалоцце» транспіравалі ў прамым эфіры. Шкада толькі, што live-трансляцыя была ўсяго адна.

Такім чынам глядачу прадставілі «Забалоцце» — завяршальную частку трылогіі «Песня у адной дзеі» ад рэжысёра Яўгена Карняга, кампазітара Каці Аверкавай і мастака Таццяны Нерсіян. Спраба аповеду пра свае карані з'явілася ў 2019 годзе ў гісторыі «Шлюб з ветрам», у цэнтры якой — сувязь маці і сына, што паглынае і разбурае ўсё навокал. Пазней, у 2022 годзе, з'явіўся спектакль «Пачупкі», прысвечаны нараджэнню дзіцяці. І толькі ў канцы мінулага года паўабстрактны філасофскі праект займеў фінал (калі так можна выказацца ў адносінах да структуры «песні ў адной дзеі»). «Забалоцце» — роздум аб завяршальным этапе існавання асобы, — як і папярэднія работы, не мае выразнага сюжэта, няма ў глядача і падказкі ў выглядзе драматургіі: амаль поўнаасцю адсутнічаюць рэплікі, дыялогі. Выгук, кліч, просьба і песня... Акцёры падбіраліся з улікам выканання імі даволі складаных кампазіцый. Іграюць у спектаклі Арцём Курэнь, Ганна Семяняка, Максім Брагінец, Дзмітрый Давідовіч, Вераніка Буслаева, Аляксандр Ніканенка,

Уладзіслаў Віленчыц, Дзяніс Аўхарэнка, Гражына Быкава, Юлія Гружэўская, Юлія Лазоўская, Ганна Лебедзева, Арсеній Луцкі. Заняты ў пастаноўцы і заслужаныя артысты Рэспублікі Беларусь Галіна Чарнабаева і Людміла Сідаркевіч.

Вядома, у асэнсаванні спектакля заўсёды дапамагае веданне першакрыніцы, то-бок п'есы ці празаічнага твора. Аднак, па-першае, перад намі не класічны твор. Па-другое, Яўген Карняг сам піша сцэнарыі, таму форма выказвання заўсёды аўтарская. Але ж пэўная аснова, на якую можна абпірацца пры аналізе, у «Забалоцці» ёсць. Стваральнікі звяртаюцца да рэальнай гісторыі аб васьмі братах, якія не вярнуліся з фронту падчас Вялікай Айчыннай вайны (дэталі не ўдакладняюцца). Узаемасувязь і непазбежнасць страты (іншых і самога сябе), болю і страху ў жыцці любога чалавека пераканаўча і моцна, экспрэсіўна адлюстраваны ў пастаноўцы.

Між тым Яўген Карняг, Каця Аверкава і Таццяна Нерсіян урэшце ўшчыльную падшлі да адной з найбольш важных для іх тэм — тэмы вёскі, з якой непарывна звязаны культура і міфалогія беларусаў. Ды і Забалоццём называюцца рэальныя паселішчы на тэрыторыі Беларусі (і не толькі). З гэтых шматлікіх Забалоццяў, Залессяў, Зарэччаў, Слабодак, Прудкоў і Борака пайшлі многія міфы і легенды, традыцыі і абрады, народныя песні, якія сёння пераасэнсоўваюцца нашчадкамі і выходзяць па-за

межы культурнай прасторы адной краіны. У тыя ж народную песню ў апрацоўцы і сучаснае музычнае гучанне неаднаразова ўслуховаліся глядачы розных краін і высока ацэньвалі.

Наогул, калі дзяляць традыцыі і актуальных тэндэнцый атрымліваецца, то ўсё створанае ў выніку, што не працываецца з лёгкасцю, не гучыць банальна і літаральна (як у нашым выпадку), перастае быць далёкім, чужым і незразумелым. Да таго ж у «Забалоцці» мацней, чым у папярэдніх частках трылогіі, гучаць агульначалавечыя паслы, галоўны з якіх сцвярджае каштоўнасць чалавечага жыцця. Гэтая ідэя безумоўна робіць спектакль універсальным. Між тым пластычная мова акцёраў, асабліва сцэнаграфіі, шматлікія міні-сцэнікі ўсё гэтак жа даюць глядачу свабодную прастору для трактовак. У тым ліку за такую магчымасць шматлікія глядачы выказваюць падзяку і падтрымку стваральнікам і застаюцца ўважліва да ўсяго, над чым яны працуюць.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота з сайта rtbd.by

МЛЫН НАВІН

Творчай сустрэча напярэдадні паказу спектакля «Любоўны напоі» пройдзе ў Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета 4 лютага. У 13.00 глядачы стануць сведкамі рэпетыцыйнага працэсу, а пасля падрыхтоўкі да спектакля змогуць задаць пытанні рэжысёру тэатра Ганне Маторнай. Трапіць на рэпетыцыю і творчую сустрэчу тыя, хто купіў білеты на камічную оперу «Любоўны напоі», якую пакажуць на сцэне Вялікага тэатра 6 лютага.

Адзін з паказаў знакамітай рок-оперы Аляксея Рыбнікава і Андрэя Вазнясенскага «Юнона» і «Авоць» у Беларускай дзяржаўнай акадэмічным музычным тэатры ў пастаноўцы галоўнага рэжысёра Міхаіла Кавальчыка будзе прымеркаваны да юбілею дыржора тэатра Марыны Трацяковай. З гэтай установай Марына Мікалаеўна супрацоўнічае з 2005 года: спачатку працавала ў якасці запрошанага дыржора-хормайстара, а ў 2010 годзе была пераведзена на пасаду дыржора. У яе рэпертуары практычна ўсе значныя пастаноўкі Музыкальнага тэатра. Паказ рок-оперы, прымеркаваны да юбілею Марыны Трацяковай, адбудзецца 24 лютага.

Нядаўна Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя М. Горкага аанасаў прэм'еру меладыя «Аніфаса» паводле п'есы пісьменніка і драматурга Леаніда Андрэева ў пастаноўцы заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Валянціны Ераньковай. Першы паказ адбудзецца 25 лютага. У пастановачную групу спектакля таксама ўвайшлі мастак-сцэнограф Ала Сарокіна, мастак па касцюмах Таццяна Лісавенка, кампазітар Аляксей Еранькоў, асістэнт рэжысёра Ульяна Комар. За відэакантэнт адказвае Аляксандр Машук. У спектаклі заняты акцёры Аляксандр Гіранок, Вераніка Пляшкевіч, Вольга Здзярская, Лізавета Гаўрылава (студэнтка БДАМ), Дзяніс Нямцоў, Іна Савянкова, заслужаная артыстка Беларусі Аксана Лясная, Кацярына Шатрова, Сяргей Жбанкоў, Алег Коц і іншыя.

А на сцэне Гомельскага абласнога драматычнага тэатра адбудзецца прэм'ера спектакля «Ляццё жураўлі» паводле п'есы Віктара Розава «Вечна жывыя». Пастаноўка прымеркавана да 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Мастацкім кіраўніком стаў заслужаны дзеяч мастацтваў, мастацкі кіраўнік НАДТ імя М. Горкага Сяргей Кавальчык. У якасці рэжысёра-пастаноўчыка выступіць яго вучаніца Марыя Гардзіенка, якая сёлета завяршае навучанне па спецыяльнасці «Рэжысёр драматычнага тэатра» ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў. «Ляццё жураўлі» — яе рэжысёрскі дэбют на прафесійнай тэатральнай сцэне. Прэм'ерныя паказы спектакля ў Гомельскім абласным драматычным тэатры пройдуць 2, 3, 21 і 30 сакавіка.

Тым часам галоўны рэжысёр Беларускага дзяржаўнага маладзёжнага тэатра Андрэй Гузіў рытуе новую лірычную камедыю «Рок-н-рол на схіле» паводле аднайменнай п'есы Міхаіла Хейфеца. Мастаком-пастаноўчыкам выступіць Андрэй Меракоў, харэографам — Яўген Лук'янаў, а мастаком па святле — Сяргей Азяран. Заняты ў спектаклі Наталія Анішчанка, заслужаная артыстка Беларусі, Аляксандр Пашкевіч, Ганна Лаухіна, Юлія Сурмейка, Павел Салаўёў, Вялета Сарвірава, Кірыл Акуленец, Аляксандра Змітровіч, Аляксей Вінаградзеў. Прадставіць спектакль плануецца 15 і 16 сакавіка.

Дарэчы, у Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі адкрыты набор у падлеткавую групу майстэрні «Гуляем у тэатр». Да 9 лютага дзеці ад 10 да 16 гадоў і іх бацькі могуць падаць заяўкі. У праграме творчай майстэрні — майстар-класы па акцёрскім майстэрстве, заняткі па сцэнічным маўленні і пластыцы, трэнінгі, работа над эцюдамі (развіццё фантазіі і ўвагі, умення імправізаваць), работа на сцэне (разбор матываў паводзін персанажаў, асваенне дэкарацыі, уменне карыстацца рэквізітам), пастаноўка спектакляў. Заняткі будуць праводзіцца на рускай мове, работа тым часам праходзіць на аснове мастацкіх тэкстаў на беларускай і рускай мовах, гаворыцца на сайце РТБД.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Мастак-сцэнограф «Абая» з Талачыншчыны

У апошнія гады шырокае развіццё атрымалі беларуска-казахскія літаратурныя сувязі. У многім дзякуючы сяброўству выдавецкай установы «Літэратура і мастацтва», а пазней і Выдавецкага дома «Звязда» з казахскімі пісьменнікамі і кнігавыдаўцамі. Паэты, публіцысты, літаратуразнаўцы, перакладчыкі з Казахстана — частыя госці ў Беларусі. І на круглым стаце беларускіх і замежных літаратараў «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго», які традыцыйна праводзіцца ў прэрададзень Дня беларускага пісьменства, і на Міжнародным сімпозіуме літаратараў «Пісьменнік і час».

Зусім нядаўна членамі Саюза пісьменнікаў Беларусі сталі літаратары з Казахстана — кандыдат філалагічных навук, супрацоўніца Інстытута літаратуры і мастацтва імя М. А. Аўэзава Святлана Ананьева і паэтэса, народны пісьменнік Казахстана Любоў Шашкова (дарэчы, наша зямлячка, нарадзілася на Гомельшчыне). А ў 2010 годзе ў «Літаратуры і мастацтве» пачыла свет кніга паэзіі легендарнага казахскага асветніка і паэта Абая «Стэпавы прастор». Перакладчыкам выступіў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Мікола Мятліцкі. І такіх прыкладаў сяброўства, літаратурнага братэрства можна прывесці даволі шмат.

А вось па-за ўвагай застаецца даволі цікавы лёс нашага земляка, асобы, якая таксама з'яўляецца па-свойму знакавай у гісторыі беларуска-казахскіх літаратурных, культурных стасункаў. Размова — пра беларускага тэатральнага мастака Васіля Васільевіча Галубовіча (1910—1991), які нарадзіўся на Віцебшчыне, у Коханаве Талачынскага раёна. Якая ж сувязь у мастака-сцэнографа з казахскай літаратурай?..

Але звернемся ўвогуле да біяграфіі нашага земляка. У юным узросце Васіль Галубовіч пераехаў у Украіну. У Екацярынаслаўлі (цяпер — Дніпро) атрымаў сярэднюю адукацыю. Малады чалавек, захоплены тэатрам, наведваў драматычную студыю пры чыгуначнай станцыі Дзіёўка (гэта прыгарад Екацярынаслаўля; цяпер ужо — у складзе Дніпра). У 1927 годзе наш зямляк паступіў у Кіеўскі мастацкі інстытут, які закончыў у 1932 годзе. Калі Васіль Галубовіч паступаў у Кіеўскі мастацкі інстытут, рэктарам гэтай аўтарытэтай творчай ВНУ працаваў Іван Іванавіч Врона (1887—1970) — рускі і савецкі мастацтвазнаўца, крытык, мастак, кандыдат мастацтвазнаўства. У 1930—1932 гг. Іван Іванавіч загадваў

Эскіз касцюма, 1960-я гг.

кніжным выдавецтвам у Кіеве. А ў 1933 годзе былі рэктар быў рэпрэсаваны. У 1944 г. (часткова) і ў 1958 г. (поўнасцю) мастака і даследчыка рэабілітавалі. Іван Врона — аўтар унікальнай манаграфіі «Украінская савецкая графіка». Сярод настаўнікаў, выкладчыкаў Васіля Галубовіча было і шмат іншых знакамітасцей... У тым ліку — і першы рэктар Украінскай акадэміі мастацтваў, прафесар Кіеўскага мастацкага інстытута, заслужаны дзеяч мастацтваў Украінскай ССР Фёдар Крычэўскі...

Закончыўшы вучобу ў Кіеве, Васіль Галубовіч вяртаецца ў Днепрапятроўск (Дніпро). Спачатку працуе кіраўніком мастацка-плакатнай майстэрні пры Цэнтральным палацы культуры металургаў Поўдняя. Праз некаторы час Васіль ужо — тэатральны мастак. Спачатку ў Тэатры юнага глядача, затым — у оперным тэатры Днепрапятроўска. У 1941 годзе, з пачаткам Вялікай

Айчыннай вайны, тэатральны мастак знаходзіцца ў эвакуацыі. Працуе ў драматычным тэатры імя Карла Маркса.

У 1946—1958 гадах ураджэнец Коханавы — галоўны мастак Казахскага драматычнага тэатра. Гэты перыяд можна лічыць даволі плённым для станаўлення прафесіяналізму, для маштабных творчых здзяйсненняў Васіля Галубовіча. Заснаваны ў 1925 годзе галоўны драматычны тэатр Казахстана ўжо на той час набыў істотны вопыт. На сцэне пачалі ставіцца складаныя спектаклі. Спектакль «Абай» па рамана Мухтара Аўэзава, які і раней супрацоўнічаў з тэатрам, паставілі ў 1949 годзе. Працуючы над дэкарацыямі, мастацкімі рашэннямі ў афармленні спектакля, выбары касцюмаў, Васіль Галубовіч імкнуўся сягнуць у глыбіні казахскай нацыянальнай культуры, асэнсаваць, кім жа з'яўляецца асветнік, паэт, пачынальнік сучаснай казахскай нацыянальнай літаратуры для народа Казахстана, для гісторыі гэтага краю. Працу рэжысёра, працу акцёраў, як і працу мастака-сцэнографа заўважылі. У 1952 годзе разам з калегамі Васіль Галубовіч атрымаў Дзяржаўную прэмію СССР (у тых часы, праўда, галоўная прэмія называлася Сталінскай) за спектакль «Абай».

Высокая ўзнагарода не спыніла росту, мастацкага развіцця мастака-сцэнографа. Новая адкрыцці і знаходкі глядачы, калегі разгледзелі і ў мастацкім афармленні іншых спектакляў, у якіх Васіль Галубовіч удзельнічаў як галоўны мастак. Адметнасць таго часу для тэатра была яшчэ і ў тым, што ў сярэдзіне 1950-х гадоў даволі часта драматычная труппа звярталася да гістарычнай, глыбока нацыянальнай тэматыкі. У 1954 годзе В. Галубовічу прысвоілі званне заслужанага дзеяча мастацтваў Казахскай ССР.

У 1958 годзе наш зямляк вяртаецца ў Беларусь. Працуе чатыры гады галоўным мастаком Тэатра імя Янкі Купалы. Наступныя дзесяць гадоў — галоўным мастаком Рускага драматычнага тэатра БССР. У Купалаўскім тэатры Васіль Васільевіч аформіў спектаклі «Дні нашага нараджэння» па п'есе Івана Мележа, «Уваскрасенне» паводле рамана Л. Талстога, «Смерць ваяводы» па п'есе Ю. Славацкага і іншыя адметныя

пастаноўкі. У Рускім драматычным тэатры БССР мастак стварыў дэкарацыі да спектакляў «Узнятая цаліна» (паводле М. Шолахава), «Галоўная стаўка» Кастуся Губарэвіча, «Марыя» Анастасіі Салыскага, «Птушкі нашай малодасці» Іона Друцэ... У другой палове 1970-х Васіль Васільевіч працаваў і над афармленнем спектакляў для Брэсцкага абласнога драматычнага тэатра.

...Талачынскі край — радзіма многіх цікавых дзеячаў культуры і мастацтва. У Высокім Гарадцы нарадзілася паэтэса Вера Вярба. Як, дарэчы, і славуты беларускі празаік, аўтар раманаў «Вязьмо», «Сцежкі-дарожкі», «Крывічы» Міхась Зарэцкі. З вёскі Перавалочнае — драматург і кінасцэнарыст Алесь Петрашкевіч. З вёскі Звенячы — народны мастак СССР, Герой Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Міхаіл Савіцкі...

Эскіз касцюма, 1960-я гг.

А ў Коханаве, дзе зрабіў свае першыя крокі Васіль Галубовіч, нарадзіўся мастак, кніжны графік Валерый Славук. Родам з Новага Сяла — мастак, даследчык культуры Леанід Барзана. У самім Талачыне нарадзіўся тэатральны рэжысёр і акцёр Валерый Анісенка. З Рыдомлі — драматург, празаік, публіцыст Алесь Рылько... Край пэрага і мастакоў, акцёраў і музыкантаў!.. Унікальнае культурна-асветніцкае гняздо Віцебшчыны і ўсёй Беларусі!..

Кастусь ХАДЫКА

Амар Хаям. Малюнак Сяргея Панізініка.

Амар ХАЯМ:

«Згадайце добрым словам...»

Болей чым 60 гадоў назад навучэнец Магілёўскага медыцынскага вучылішча Сяргей Панізінік стварыў партрэт усходняга паэта, фізіка, матэматыка, астранома Амара Хаяма.

вершы мае чытаў у «Магілёўскай праўдзе» Аляксей Пысін, і настаўнікі ў мяне былі яркія, адукаваныя, здольныя шмат чым падызліцца... І хацелася, паверце, ахапіць увесь свет... Спрыяў гэтаму, зразумела, малады імпэт, спрыяла творчае натхненне...

Партрэт і цяпер цікавы. Галоўны персанаж у накінутым на плечы жоўтым халаце прама глядзіць у вялікі свет. «Ці ёсць куток той, дзе знайсці спакой, // Ці ўсё ісці дарогаю цяжкой? // Хоць праз тры тысяч год бы мець надзею // З зямлі тваю прапасці жывой» (пераклад Рыгора Барадулліна).

Да пераўвасаблення рубай вучонага і паэта Амара Хаяма звярталіся беларускія творцы Уладзімір Клішэвіч, Рыгор Барадуллін, Віктар Шніпін, Генадзь Аўласенка... Пабачылі свет у Беларусі тры асобныя кнігі паэзіі ўсходняга мастака слова — «Рубай» (1989), «Выбраныя рубай» (2016; кніга выдадзена ў адмысловай серыі «Паэты планеты»), «Выбраныя старонкі» (2022 год; Выдавецкі дом «Звязда»). Цэлы шэраг кніг Амара Хаяма выйшаў у Беларусі і на рускай мове.

— З таго, магілёўскага, перыяду майго жыцця, — згадае Сяргей Панізінік,

аўтар многіх вершаваных і празаічных кніг, — у мяне засталося шмат малюнкаў. Захаваліся выявы магілёўскіх вуліц. Я не толькі вучыўся пісаць рэцэпты, ставіць дыягназы... Мяне вучылі малюваць. Засталіся ў архіве малюнок і наваколя горада. Вось малюнак, які нагадвае пра наведванне вёскі Пашкава ў маі 1960 года. Узрэла там брацкая магіла савецкіх воінаў: пахаваны 61 салдат... З верасня 1960 года мя ў праводзілі стажыроўку, збор ураджаю ў вёсцы Ржаўка. І, канешне ж, малюваў і там. У памяці — вёска Любуж. Замалюваў дарогу на вёску. Даведаўся тады, што ў 1600 годзе там былі манахі Спасакага манастыра. У 1713 годзе ў Любужы быў створаны фальварак... А яшчэ намаляваў партрэты Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна, Антона Паўлавіча Чэхава... І цяпер захоўваю партрэт Рабіндраната Тагора, лаўрэата Нобелеўскай прэміі ў галіне літаратуры за 1913 год, аўтара гімна Бангладэш. Індыйскі, бенгальскі пісьменнік — і сёння ў полі майго творчага зроку. Хаця і існавалі пераклады яго верша «Мая залатая Бенгалья» на беларускую мову, здзейсненыя Сяргеем

Грахоўскім, Алесем Разанавым, Язэпам Семязонам, Галінай Шаранговіч, і я пераўвасобіў яго неўміручы твор...

Амар Хаям і праз стагоддзі крочыць па свеце. Сваімі мудрымі паэтычнымі радкамі ён прысутнічае ў жыцці чытача і амаль праз тысячу гадоў пасля свайго нараджэння. Відаць, сёлета 18 мая у іранскім горадзе Нішапур, родным горадзе паэта і вучона, адзначаць чарговы яго юбілей: 975 гадоў з дня нараджэння... Будуць чытаць творы Амара Хаяма, будуць перакладаць старонкі яго жыцця... «Можа, варта патраціць на розум гады // У навуку цяпер не абходзіць масты, // Твой настаўнік — твой лёс, як базарны хітрон, // Прыйдзе час, абдзяр — і ўсё вывучыш ты» (пераклад Віктара Шніпіна).

Ці даліцца да Нішапура, да іранскай правінцы Харасан-Рэзаві графічнае прывітанне Сяргея Панізініка з 1960 года, ці даліцца словы Амара Хаяма ў беларускім гучанні, можа быць, мя і не даведаемся пра гэта. Але тое, што ў Сусвеце ўжо сустрэліся з вялікім усходнім творцам яго беларускія асэнсаванні, — гэта ўжо здзейсненая рэчаіснасць...
Мікола БЕРЛЕЖ

Міхаіл ХОНИНАЎ

Душа беларуса

Я зямлю беларускую абыйшоў,
Ахвяруючы ёй свае словы і кроў.
Я яе бараніў ад фашысцкіх звяроў,
Палюбіў яе добрых гаспадароў.

Мне душа беларуса — бы матчын дар —
У сэрцы трымаю, на глум не аддам.
І якая б ні здарылася бяда,
Я цяпла беларусам хачу пажадаць.

Ад матулі маёй, ад калмыцкіх матуль,
З цяплынёй скураных рукавічак,
адтуль —

Ад дзіцячых гадоў маіх, ад вясны —
Я хаваю ў душы беларускія сны.

Свая зямля, нібы кажух дзядулеў!
Любой парою цёпла ў ім і ўтульна,
Калі ўпаду — не будзе мне балюча,
Засну на ёй — мой будзе сон гаючы.
Калі далёка я — заве мяне дарога,
У думках я — ля роднага парога.

Калмыцкая кібітка... Мне яна
Мілей за ўсе інакшыя праявы.
З дзяцінства прыгадаў такую з'яву,
Калі ў зіхненні сонца не пазнаў
Я роднае кібіткі, мне здалося,
Яна гарыць. Я нема закрычаў,
І ў голасе звінеў такі адчай,
Што долу пахілілася калоссе.
І маці выбегла, збялелая,

на крык —
Тушыць пажар, ды залілася смехам,
Бо гэта сонца ўселася, каб ехаць
За даляглед з нябеснае гары...

Калі ў зямлю закіне чалавек
Зярнятка, што ці коласам, ці дрвам
Аднойчы стане,
так Паэт навек
У сэрца слова кіне, каб гарэла,

Каб моц зямлі ўвабрала голле дрэў,
Што з хмарамі парукацца імкнучца.
Так чалавек, каб светлы лёс сустрэць,
Да прышласці імкнецца дакранучца.

Калмыцкая мова — вастрыёшая за мячы.
Мова продкаў маіх як звон
над зямлёй гучыць.
І той, хто яе пачуе, ці ўдзень,
ці ў глухой начы,
Спеў прыгадае мудрага джангарчы².

Жанчыны зямлі,
Вы — нашыя маці,
Вас параўнаць магчыма
З зямлёю роднай.
Вы, як зямля,
Усё на сабе трымаеце,
Вас, як зямлю,
Ні на што я не прамяняю;
Вы, хто жывіцеў напаўняе —
Усе абишары,
Вы, хто ў турботах пра нас, дзяцей,
Не ведае супакою,
Вы, як зямля, для нас
Назаўжды ў пашане.

Жанчыны —
Вы зоркі,
Што ззяюць над нашым краем.
Маці зямлі —
Вы Богам абраныя!

Тры адказы

Калі я ўпаў, скалечаны вайной,
Распяты лёсам на Смаленскім полі,
Мне раптам захацелася да болю...
І Заячы спытаў:
«Чаго, сыноч?»

Шапнуў я: «Хлеба».

Калі аднойчы ў стэп прывёў адчай,
Я ўкленчыў, прагнучы хоць кроплю
ратавання,

Ды слоў вада, гаючая, жывая,
Мне замяніць не здолела наш чай.
Я Заячы прасіў:

«Джамбы налі мне...»

Калі ў дзяцінстве хворы я ляжаў,
І шлях мой вырашаўся на нябёсах,
Са мной сустрэўся Той,

хто правіць Лёсам,
І Заячы спытаў, схаваўшы жалё:
«Навошта жывіць?»
Я адказаў: «Для ішчасця».

**З калмыцкай.
Пераклад Таццяны СІВЕЦ**

¹ Калмыцкая загадка: «Праз дзядулеў
кажух не пераступіць, праз бабулін кажух
не перайсці» (Зямля і неба).

² Джангарчы — выканаўцы калмыцкага
эпасу «Джангар».

З башкірскай паэзіі

Гульназ КУТУЕВА

Цябе ад рання ў горадзе няма.
Але ў пакутах вінавата я сама...
Наблізіла і адштурхнула зноў:
Бы квет вясновы, кінула далоў.

Цяпер, што здань, блукаю між дамоў.
Боль не халодзіць маладую кроў.
Цябе ад рання ў горадзе няма.
Але ў пакутах вінавата я сама...

Душа цяпер, як тонучы фрэгат:
Згубіўшы курс, ляціць у вадаспад.
Але ў пакутах вінавата я сама...
Няма цябе — і ў горадзе зіма.

І розум — безнадзейны мой бядак,
Усё яму не гэтак і не так:
Няспелае віно, дзіравы мех
І не такі, як трэба, белы снег.

Цябе ад рання ў горадзе няма...

**З башкірскай.
Пераклад Іны ФРАЛОВАЙ**

Зульфія ХАНАНАВА

Сучаснасць, эх! Адно расчараванне.
Ці смех, ці грэх! Жаночае ярмо.
Пра розум наш і валасы казанне
Балюча гонар закранула мой.

— Хто розум змерыў? Учыняю допыт.
Прыкмета вытанчанасці — валасы?
Касой цяжкоў упаў на плечы клопат.
Лагічнасць-сэнс мяняюць адрасы.

Сучаснасць, эх! Пытанне на пытанні.
Вось валасы кароткія цяпер.
Што з розуму вялікага, васпані?
Сучаснасць, эх! Губляецца давер.

Хачу спыніцца, мітусіцца досыць,
Што пуштаецца штодзённы
ўпарты бег.

А каб жа хто пазычыў свае косы,
Хаця б на дзень пазычыў косы, эх!

**З башкірскай.
Пераклад Іны ФРАЛОВАЙ**

Святлана ЧУРАЕВА

Глынуць марозны дух двара,
раскрыўшы рот, як для прычасця,
і прэч ісці, дрыжэць ад ішчасця,
дзе сінь нябёснага шатра.

Адчуць — ізноў сыходзіць смерць
з памаладзелых капіляраў.
Нас час ніколі не састарыць,
пакуль цяпло жыве цяпер.

Пакуль замерзлыя лісты
хрумсцяць гарбузна пад нагамі,
між намі ўзводзяцца масты,
і белы хлеб яшчэ ўсё з намі.

Пакуль жа мы, скажу я прама,
паветрам дыхаем зямным,
напэўна, вечныя ўсе мы,
і ўсё тут вечнае таксама.

І не шкада, што ў гэты ранак
усе спяшчаць да ўласных мар,
не думаюць, хто так старанна
зямны раскручвае нам шар.

Пераклад з рускай Віктара ШНІПА

**З рускай паэзіі
XX стагоддзя**

Фёдар ЦЮТЧАЎ

Прысеўшы на падлогу ў кут,
Яна стос пісьмаў разбірала —
Іх, як астывы попел, тут
У рукі брала і кідала.

На ўсе лісты, як на агонь,
Падлогу дзіўна так глядзела —
Як азірае з вышынні
Душа пакінутае цела.

О, колькі жыў тут светлы сум,
Што безваротна перажыты!
О, колькі ў іх гаротных дум,
Любові, радасці забітай!..

Стаяў я моўчкі крыху ўзбоч,
Гатовы ўпасці на калені, —
І стала страшнай мне, як ноч,
Самота млага мне ценю.

1858

Ганна АХМАТАВА

Я ўжо ўсміхацца перастала,
Марозны вецер губы студзіць,
Адным спадзевам меней стала,
Адною песняй болей будзе.

І гэту песню я міжволі
Аддам на смех і зневажанне,
Пакуль жыве няцярпным болем
Душа, што страціла каханне.

1915

Аляксандр ТВАРДОЎСКІ

Я ведаю, няма маёй віны
У тым, што шмат хто не прыйшоў
з вайны,

І хто старэйшы, і зусім юнак
Там засталіся, — не пра тое сказ,
Што мог, ды не збярог у грозны час, —
Сказ не аб тым, аднак, аднак, аднак...

1966

Фота Кастуся Дробава.

Юлія ДРУНІНА

Каторы век,
Заўсёды, скрозь, усюды
Ён паўтараецца,
Як прыкры сон, —
Той пацалунак здрадніцкі Іуды
І тых праклятых срэбранікаў звон.

Каб зразумець —
Няскладная задача.
Як чалавецтву гэта разгадаць:
Хай здрадзіў бы
(Калі не мог іначай!),
Але навошта
У вусны цалаваць?..

Булат АКУДЖАВА

Фатаграфіі сяброў

Грошы трацяцца і рвуцца,
слоў не помніць галава,
прымінаецца трава,
толькі твары застаюцца
ды з вачэй пагляд красы...
Яны плачуць ці смяюцца —
не чутны іх галасы.

Льюцца з гэтых фатаграфій
акіяны біяграфій,
у якіх жыццё — да дна
і на ўсіх доля адна.

Не пакуты і не слёзы
застаюцца ад іх дум,
і не заіздрасць, не бяду
выяўляюць нам іх позы,
не цікавасць выпадакоўкай
і не жалё ад слоў былога...

А святло — і больш нічога,
век — з жыццёваю вандроўкай.

Мы жывых іх абдымаем,
любім іх і н'ём за іх...

...ды шкада, што ўсё прымаем
запаніўшыся на мі!

1964

Пераклад з рускай Івана КАРЭНДЫ

Ці можна «Ражджаство» замяніць «Калядамі»?

Усродках масавай інфармацыі Беларусі адбыліся — без казаных выніку — спробы замацаваць назву *Нарадзіны*. Затым, верагодна, з улікам народнай традыцыі, ужывалася слова *Раждства*, якое з часам стала замяняцца формамі *Ражство* і *Раство*. Між тым апошнія варыянты таксама наўрад ці можна ўспрымаць як больш удалыя. Па-першае, непазнавальнымі аказваюцца прыметнікі, утвораныя ад такіх назоваўнікаў — *ражствянскі*, *раствянскі* (натуральна, мы ўсведамляем, што і з *Ражджаством* такая ж праблема). А па-другое, хоць у пэўных рэгіёнах бытавалі розныя формы назваў свята — акрамя згаданых, на Беластоцкім і Брэстчыне гэта *Рудзаво* і *Роздво*, пра што мы згадвалі ў спасылцы на С. М. Талстую, — аднак трэба прызнаць, што такія назвы немагчыма ўвесці ў агульнанацыянальны лексічны фонд. Ужо з-за таго, што яны страцілі выразнасць першааснага значэння, тую празрыстасць этымалогіі, якую зыходна мелі. Дык чаму нельга захоўваць слова ў форме адпаведнай, а разам з тым і ў непасрэднай пераемнасці адносна мовы стара(царкоўна)славянскай? Звяртаючы ўвагу на гісторыю бытвання розных назваў, нельга не згадзіцца і з аўтаркай артыкула — праўда, не ва ўсім выверанага, — у якім канстатуецца: «Гэтае... свята ў праваслаўных колах старабеларуска грамадства называлася *рождество*, *рожство*, *роство*, *розство*...» (Будзько І. *Каляды, Вадохрышча, Вялікдзень* // *Роднае слова*. 2010. № 10. С. 42).

Вядома, заўжды патрэбна паслядоўнасць уліку адрозненняў паміж мовай скаральнай, кніжна-пісьмовай/літаратурнай і жывой. Яшчэ можна зразумець

і нават адмахнуцца, калі ўзаемазмены слоў розных сфер і стыляў дапускаюць журналісты, якія не здолелі ці проста не захачелі разабрацца ў сутнасці з'явы. Але падчас у адзін шэраг з імі становяцца і прафесійныя філолагі, што якраз адбылося ў дачыненні да *Ражджаства Хрыстоваа*. Спецыяліст, які ўзяўся рашуа аспрэчваць такую назву свята, не звяртаў увагі на паслядоўнасць у метадалогіі аналізу і нават у элементарнай логіцы. Зыходная тэза ў яго нібыта правільная: «Наш выбар павінен быць на карысць тэрмінаў, якія склаліся ў нас гістарычна...» (Крамко І. *Пошук свайго (Лексікагістарычныя нататкі)* // *Наша слова*. 22.12.1999. — С. 2). Аднак тады трэба адразу ж прызнаваць, што ў нас, праваслаўных, гістарычна безальтэрнатыўным быў і застаецца выбар на карысць назвы *Рождество Хрыстова*, якая фанетычна «беларусілася» і паўстала як *Ражджаство Хрыстова*. Між тым далей шаюны калега абрунтоўвае вываратны бок з'явы: «...і гуцаць натуральна, не парушаюць беларускай гукавой сістэмы — Коляды і Каляды, Нараджэнне Хрыстова (Божае)». А гэта ўжо не інакш як ад штукаства, труктаства. Падобна таму, калі хтосьці не надта зграбна робіць стойку на адной руцэ ўніз галавою і спрабуе пераканаць усіх, што так і стаяць, і рухацца не толькі зручней, але і натуральней.

Згодзімся, што слова *Ражджаство* аказваецца не самым (блізка)адпаведным сістэме кадыфікацыі сучаснай беларускай мовы; асабліва яе фанетыкі. Разам з тым, наўрад ці хто возьмецца даказваць, што ўсё ж такі яе ненаaturalна, небеларуская, успрымаюцца збегі звычайных у словах *адраджэнства*, *баярства* і *ваяводства*, *дажжэвік* і *ураджайнасць*, *раз'езджаны*, *завэнджэвік* і інш.

Другая ж назва, *Каляды*, зыходна мела іншай прыроды значэнне, таму без агаворак пераносіць яго на канкрэтнае свята хрысціян — гэта памылка, якая ў нас дапускаецца залішне часта, прычым тамі, хто павінен умацоўваць нормы, а не разбураць іх. Як ні прыкра, у гэтым шарэгу апынуліся таксама аўтары і рэдактары «Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы», па віне якіх дадзена такое вольнае тлумачэнне: «Царкоўнае хрысціянскае свята нараджэння Хрыста, якое адзначаецца 25 снежня па ст.ст. і ў наступныя дні да вадохрышча» (*Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*. Т. 2. Мінск, 1978. С. 595). Тут, праўда, асноўная прэтэнзія павінна звязвацца з лагічнай нестыкоўкай паміж запісаным у тлумачэнні, што гэта «святая» (адзіночны лік), і пазнакай, што «адз. [іночнага ліку] няма». Перад намі надзвычай сімптаматычны прыклад таго, як выяўляецца моўная свядомасць сучасных унармаванай адметнай беларушчыны: галоўнае — каб атрымлівалася інакш, чым «па-руску»; неістотна, што ў дадзеным выпадку (пад)свядомасць сама па сабе нагадвае не пра адно свята, а пра Святкі. Уласна, тым, хто схільны забывацца, гэта даходліва растлумачылі сур'ёзныя знаўцы беларускай і з моўнага, і з веравызнаўчага пункта гледжання. Так, першы і найважнейшы адметнай беларушчыны ў свой час пісаў: «Празднование коляды в большинстве местностей начинается накануне Рождества Христова и продолжается до 5 января, кануна Богоявления (ссылка 62). Весь этот промежуток времени, у великоросов называющийся святками, у белорусов и малоросов называется *коляда-ми*...» (Карский Э. Ф. *Белорусы*. Т. III. Кн. I. Мінск, 2007. С. 117). Не інакш тлумачылі гэта і ўсе астатнія, хто меў досвед у рэальным стане рэчаў — напрыклад, П. Шэйні,

М. Янчук, А. Багдановіч, тая ж С. Талстая. І памяркоўныя сучасныя этнолагі таксама фіксуюць увагу на гэтым (Пл.: *Сысой У. З крыніц страдальных*. Мінск, 1997. С. 9).

А мы, падагульняючы выкладзенае, мусім вярнуцца да пытання, чаму нам навязваюць словы і, адпаведна, паняцці) запазычаныя з чужых моўных і веравызнаўчых сістэм. Як даваўся пераканацца, знайсці прасты і бяскрыўды адказ на яго цяжка; а тое, што мы хочам застацца пры паняццях з мовы сваёй — старажытнай і ад самага пачатку непасрэдна да веры прывязанай — апанентаў нашых не задавальняе. І вольнае вышунаных пошукаў адказу, чаму так адбываецца, мы зноў і зноў наткаем на той відавочны факт, што цяперашнія пераўладкавальнікі зацята падтрымліваюць — таксама пераўладкавальнікія — погляды стагоддзевай даўнасці як выяўленне канчатковай ісціны: «Наша старая мова, вытвараная духавенствам і пануючымі класамі, незразумела народу так сама, як незразумела мова расійская і польская. Гэна старая мова ніколі ўжо не ўвакрасьне, як не ўвакрасьнуць тыя пакаленні, якія традыцыі яе будаванья ўзялі з сабой і магілы. Яна выяўляе цяпер толькі няўмерна цікавы аб'ект для нашых моваведаў, якія могуць з яе яшчэ многае адкапаць, што ўтрачана народам, бо сьцісла бяручы, гэта ёсць адна з нашых гутарак, ужо адумершая» (*Ластоўскі В. Падручны расійска-крыўскі(беларускі) падручны слоўнік*. Коўна, 1924. С. III).

Як жа рэагаваць на гэта? Ды так, як раэгуе ўвесь праваслаўны люд Беларусі. А ён, саборнай сваёй свядомасцю, і сто гадоў таму такія погляды не прымаў, і цяпер, дзякуй Богу, усё ж такі не прымае. **Іван ЧАРОТА**

Заканчэнне. Пачатак у № 4 за 2024 г.

Вілейка і ваколiцы

У адрыўным календары «Родны край» (Мінск, «Беларусь») на дзень 21 студзеня пазначана: «Сёлетна спаўняецца 425 гадоў з часу першага ўпамінавання (1599) у пісьмовых крыніцах г. Вілейка Мінскай вобласці». Вікіпедыя, праўда, спрачаецца: датай нараджэння горада падказвае 16 лістапада 1460 года... Ды мы, не спрачаючыся, звернемся да тэмы жыхароў Вілейкі і ваколiц, тых ураджэнцаў краю, якія засталіся ў памяці на доўгія стагоддзі і дзесяцігоддзі.

Якія ж славуць імяны звязаны з гэтым краем? Хто нарадзіўся ў розных стагоддзях у старадаўнім паселішчы, размешчаным за 103 км на паўночны захад ад Мінска на рацэ Вілія... З Цынцавіч родам — беларускі дырыжор, музычны педагог, народны артыст Беларусі Міхаіл Казінец (1938—2021). З 1975-га на працягу многіх гадоў займаў пасады мастацкага кіраўніка і галоўнага дырыжора Дзяржаўнага акадэмічнага народнага аркестра Рэспублікі Беларусь імя І. Яныовіча. Дзяржава высока ацаніла яго заслугі ў галіне музычнай культуры: Міхаіл Антонавіч узнагароджаны ордэнамі Дружбы народаў, Пашаны, медалём Францыска Скарыны, прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне», яму прысвоена званне заслужанага дзеяча мастацтваў БССР. З самой Вілейкі родам — беларускі тэатральны дзеяч Мікалай Красінскі (1891—1938), адзін з кіраўнікоў і арганізатараў Беларускай драматычнай майстроўні, якая існавала ў Вільні ў 1922—1925 гадах. З 1923 года жыў у БССР. Некаторы час быў дырэктарам БДТ-2 (цяперашні Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Якуба Коласа ў Віцебску). У 1928-м — вучоны сакратар Беларускага дзяржаўнага музея. З 1930-га ў жыцці ўраджэнца Вілейкі пачаўся новы пакрычаны шлях — арышт, высылка (у Шадрынск, Сарапул), апошні арышт — 12 чэрвеня 1938 г. «Тройка» НКУС Туркменскай ССР 30 кастрычніка 1938 г. прысудзіла да расстрэлу. У 1960-м наш зямляк рэабілітаваны... З вёскі Каралеўцы (яна вядомая з 1443 года як вёска Іжа) — крэйзавец, даследчык гісторыі Беларускага Паўлявія (так вызначаюць гістарычную вобласць на паўночным

захадзе Беларусі і поўдні Літвы), якое ахоплівае частку тэрыторыі сучасных Віцебскай, Мінскай і Гродзенскай абласцей Беларусі, паўднёвыя раёны Літвы ў басейне ракі Вілія (Вяллія), Анаголь Рогач (1947—2010). Менавіта дзякуючы яго намаганням адкрыты многія «плямы» і ў гісторыі самой Вілейшчыны. Шмат артыкулаў Анаголя Рогача змешчана ў гісторыка-дакументальнай хроніцы «Памяць. Вілейскі раён».

Вілейка — радзіма доктара медыцынскіх навук Леаніда Аўдзёя (1929—1977). У 1968—1977 прафесар узначальваў Беларускае навуковае таварыства хірургаў. У 1970—1977 гг. загадаў кафедрай шпітальнай хірургіі Мінскага медыцынскага інстытута. З вілейскіх Аляковіч — апошні міністр гандлю СССР Кандрат Церах (нарадзіўся ў 1935 годзе), які сваю самую высокую пасаду займаў у 1986—1991 гг. За працу адначаны савецкім урадам ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, Дружбы народаў, «Знак Пашаны».

Вельмі шмат і літаратурных імянаў звязана з Вілейкай і Вілейшчынай. Дарэчы, у горадзе цэлы шэраг вуліц носяць імяны пісьменнікаў — Максіма Горькага, Адама Гурыновіча, Эдварда Жалігоўскага (польскі паэт рэвалюцыйна-дэмакратычнага кірунку; нарадзіўся ў 1815 годзе ў вёсцы Карэжаўцы, поблізу Касцяневіч), Якуба Коласа, Янкі Купалы, Мікалая Някрасава, Аляксандра Пушкіна, Льва Талстога. Большую частку свайго жыцця правяла ў Вілейцы паэтэса Ганна Новік, якая неаднаразова арыштоўвалася за ўдзел у нацыянальна-вызваленчым руху ў Заходняй Беларусі. Аўтар зборніка вершаў «Мае вёсны», апавесці «Другая сустрэча», кнігі выбранных твораў «Мая Вілейшчына». У Баярах нарадзіўся паэт Іван Лашутка (1933—2004), аўтар кніг «Свята дваіх», «Край верасоў», «Святое слова». Дзіцячыя гады славутага беларускага пісьменніка Змітрака Бядулі прайшлі ў вілейскім Даўгінаве. З вёскі Дварэц родам паэт і перакладчык Уладзімір Папковіч, аўтар паэтычных зборнікаў «На досвітку», «Самы кароткі дзень», «Зерне», перакладчык на беларускую мову твораў многіх нямецкіх пісьменнікаў.

З вёскі Каловічы — рускі паэт, празаік Іван Кандрацэў (1849—1904). Мяркуюцца, што менавіта яму належыць першапачатковы тэкст славутай песні

Царква Прападобнай Марыі Егінецкай, 1865 г.

«По диким степям Забайкалья», а яшчэ — словы рамансаў «Очаровательные глазки», «Эти очи — темны ночи»...

А з вёскі Заблосчына — пісьменнік Ігнат Ходзька (1795—1861), аўтар шматтомных збораў твораў «Літоўскія малонкі» (1840—1863) і «Літоўскія паданні» (1852—1860), «Мемуараў скарбніка» (1844), створаных у асноўным на беларускім матэрыяле.

У перадаванні час у Вілейцы працаваў славуты беларускі паэт Максім Танк... У горадзе жыў легендарны беларускі і польскі мастак, прадстаўнік авангарднага мастацтва, заснавальнік унізму (гэта яго асабістая канцэпцыя, якая сьвярджае адзінства колеру, лініі і рытму ў жывапісе) Уладзіслаў Максіміліянавіч Струмінскі (1893—1952)...

Літаратурна-мастацкая, гістарычная памяць пра нашы землякоў, звязаная з Вілейкай, Вілейскім краем, падаецца ўнікальнай шматстаронкавай энцыклапедыяй. Пра кагосьці са славутых ураджэнцаў вядома болей, пра некага і ўвогуле даўно забылася. Юбілей Вілейкі — хіба ж не нагода ўзнявіць забытыя старонкі гісторыі нашай Айчыны, расказаць пра яе праз лёсы ўраджэнцаў Вілейскай старонкі?! Можна, і дададуцца ў горадзе і новыя вуліцы з імянамі славутых вілейчан... А яшчэ іх, славутых пісьменнікаў, дзеячаў культуры і мастацтва, дзяржаўных дзеячаў імяны павінны насіць нашы школы, бібліятэкі, культурна-асветніцкія ўстановы. Такая мемарыялізацыя, такое захаванне памяці — сапраўдны ўрок гістарычнага, патрыятычнага выхавання грамадства, развіццё гонару за роднае і блізкае. **Мікола БЕРЛЕЖ**

Доўгі шлях фатаграфіі

Сёння нікога не здзіўіць фотаапаратам ці відэакамерай, цяпер без намаганняў можна зрабіць фотаздымак або зняць відэа, проста трымаючы ў руках смартфон. Але яшчэ некалькі дзесяцігоддзяў назад фотаапарат быў прадметам раскошы, а сам працэс фотаздымкі — складаным і дарагім. Як развівалася фотамастацтва і які шлях прайшлі камеры да сучаснага выгляду, можна ўбачыць на выстаўцы «Рэтрафотатэхніка» ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага.

Гісторыя фатаграфіі пачынаецца з 1826 года, калі французскі вынаходзец Жозэф Нісефор Ньепс з дапамогай алаванай пласціны і камеры-абскура змог атрымаць выяву мясцовага краявіду. Гэта лічыцца першым фотаздымкам у гісторыі, які дайшоў да нас. Выкарыстанне волава не атрымала далейшага развіцця, а вось камерай-абскура карыстаюцца і сёння,

але толькі для стварэння арт-аб'ектаў ці для навуковых даследаванняў.

З сярэдзіны XIX стагоддзя пачынае развівацца фотаоптыка, шмат дасягненняў таго часу выкарыстоўваецца для стварэння фотаапаратаў у нашы дні. На выстаўцы можна ўбачыць фотаапарат Eastman View 1890-х гг., які ў свой час быў сапраўдным прарывам. Але ў такой камеры няма відашукальніка, які дазваляе кантраляваць факусіраванне і якасць выявы. Фотаапарат Eastman View незвычайна вялікі і цяжкі ў параўнанні з сучаснай тэхнікай, гэта добра паказвае прагрэс у сферы фотамастацтва за апошнія стагоддзі.

Разам з фотаоптыкай у XIX стагоддзі пачынае развівацца новая тэхналогія — стэрэафатаграфія. Гэты метад дазваляе ўбачыць выяву ў 3D-фармаце. Наведвальнікам выстаўкі «Рэтрафотатэхніка» прапанавана паглядзець на такія фотаздымкі з дапамогай спецыяльнай аптычнай прылады таго часу — стэрэаскопа.

У канцы XIX — пачатку XX стагоддзя з развіццём кінамастацтва з'явілася неабходнасць знайсці новы фотаматэрыял, які дазваляе здымаць адзін кадр за другім бесперапынна. У 1889 годзе была створана першая фотастужка. У экспазіцыі прадстаўлена кінакамера «Кіеў» 1965—1971 гг. У тэхнічным плане яна больш прагрэсіўная, чым яе папярэдніцы, але для работы з ёй таксама выкарыстоўваецца фотастужка, якую наразаюць спецыяльным нажом, а потым склейваюць. Працэс не з лёгкіх, таму на вытворчасць фільма патрабавалася больш часу, чым цяпер. Нягледзячы на тое, што пасля стварэння лічбавых фотаапаратаў неабходнасць выкарыстання стужкі знікла, людзі працягваюць рабіць фотаздымкі з яе дапамогай. Лічыцца, што так кадры атрымліваюцца больш атмасфернымі.

На выстаўцы можна ўбачыць фотаздымкі жыхароў Мінска 1900—1920-х гг. Усе яны зроблены ў фотаатэлье, якое ў той час набыло вялікую папулярнасць. Фатаграфіі зроблены ў адным стылі. Часцей за ўсё гэта партрэтна здымка аднаго чалавека ці ўсіх членаў сям'і.

Выстаўка здзіўляе разнастайнасцю прадстаўленай фотатэхнікі. Тут ёсць мадэлі фотаапаратаў, зробленыя ў Германіі, Японіі, СССР, Польшчы, Чэхаславакіі, ЗША, Францыі, Кітаі і Вялікабрытаніі. Можна прааналізаваць развіццё савецкай фотатэхнікі. Напрыклад, знакаміты люстраны фотаапарат «Зеніт-Е», распрацаваны на Чырванагорскім механічным заводзе імя Зверава, лічыцца самым масавым люстраным фотаапаратам у гісторыі. Увогуле, было выпушчана больш за 12 мільёнаў штук. Яго гісторыя пачалася ў 1952 годзе. Значнай перавагай у параўнанні

з папярэднімі мадэлямі была наяўнасць у фотаапарата «Зеніт-Е» люстэрака пастаяннага візавання, якое дазваляе назіраць за аб'ектамі ў відашукальніку камеры дзеля пабудовы кампазіцыі кадра. Гэта значна спрашчала сам працэс фотаздымкі, а нізкі кошт забяспечыў папулярнасць мадэлі не толькі на тэрыторыі СССР, але і за мяжой. На выстаўцы прадстаўлены розныя мадэлі фотаапарата «Зеніт» з 1957 да 1985 года, зробленыя ў РСФСР і БССР.

У сярэдзіне XX стагоддзя пачалі распаўсюджвацца фотаапараты малага фармату. Гэтану спрыяла папулярнасць фільмаў пра сакрэтных агентаў і шпіёнаў, у якіх героі выкарыстоўвалі такую тэхніку. Галоўнай перавагай гэтых мадэляў з'яўляецца кампактнасць і бязжылнасць, чым асабліва карысталіся вулічныя фатаграфы. Акрамя мікрафотаапаратаў, на выстаўцы можна ўбачыць тэхніку незвычайнай формы. Напрыклад, фотаапарат у выглядзе гадзінніка.

Вялікая частка прадметаў адлюстроўвае этап развіцця фотатэхнікі 1930—1980-х гг. Дзякуючы інфармацыйным фільмаў пра сакрэтных агентаў пра канструкцыю знакамітых фотаапаратаў, працэс фотаздымкі і шмат іншага. Фотатэматыку працягваюць здымкі Мінска 1980-х гг. архітэктара Сяргея Багласава. Чорна-белыя фота дазваляюць акунуцца ў атмасферу той эпохі, паглядзець на сталіцу таго часу.

Неадвальнікі могуць сфатаграфавана ў імправізаваным фотаатэлье на фоне Мінска пачатку XX стагоддзя. Выстаўка працуе да 7 красавіка 2024 года.

Лізавета КРУПІНЬКОВА,
фота аўтара

зваротная сувязь

Куфар зімовых сюрпрызаў

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя перадачы.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты». У чацвер — публіцыстычная перадача Настассі Ермалюк «Свет мастацкага слова» — сустрэча з сучаснымі пісьменнікамі, якія раскрываюць сваю творчую «кухню».

У нядзелю і панядзелак — радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча.

Публіцыстычныя суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з навінкамі беларускіх выдавецтваў.

У праграме «Літаратурная анталогія» на буднях — старонкі рамана Фёдара Дастаеўскага «Браты Карамазавы» (у выкананні Алега Вінярскага). У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — раман Івана Чыгрынава «Плач перапёлкі» (у выкананні Маргарыты Захарыя).

У перадачы «Літаратурныя гісторыі» — апавяданні айчынных і замежных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» — вершы беларускіх пісьменнікаў.

«Радзіэтагр плюс» у выхадныя прапануе пастаноўку «Зыкавы» (1 і 2 часткі) паводле п'есы Максіма Горкага.

Для юных прыхільнікаў мастацкага слова — праект «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» — казка Наталлі Бучынскай «Лета з цмокам Цвыркуном». Штогвечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

8 лютага — на творчую сустрэчу Міхаса Пазнякова з медыцынскімі работнікамі Мінскай абласной дзіцячай клінічнай бальніцы (а/г Лясны, 40). Пачатак у 14.30.

8 лютага — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Аўтограф» (вул. Карбышава, 42). Пачатак у 17.30.

9 лютага — на творчую сустрэчу Міхаса Пазнякова з вучнямі СШ № 61 (вул. Тураўскага, 5). Пачатак у 12.00.

9 лютага — у бібліятэцы № 20 абдуццяца творчая сустрэча з пісьменнікам Змітраком Марозавым. У праграме — прэзентацыя новай кнігі «Радзіма, радзіна, рабіна мая». Пачатак у 14.00.

9 лютага — на «Тыдзень роднай мовы» ў СШ № 26 (вул. Сапегі, 15). Госць Іна Фралова. Пачатак у 13.00.

11 лютага — у Беларускаю дзяржаўную філармонію на аўтарскі вечар паэта-песенніка Алега Жуква. Пачатак у 19.00. Па квітках.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсук

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфарав
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lit_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325 85-25
адказны сакратар — 377 99-73
аддзелы крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317 20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготны для настаўнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасныя льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусі.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісанні ў друку 01.02.2024 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 790

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 38200000007667 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 348

D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупікасі прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Паўцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці з законадаўствам Рэспублікі Беларусі.

ISSN 0024-4686

9 770 024 46 800 1 2 4 0 5